Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA

magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 43 iunie 2007

DECEBALUS

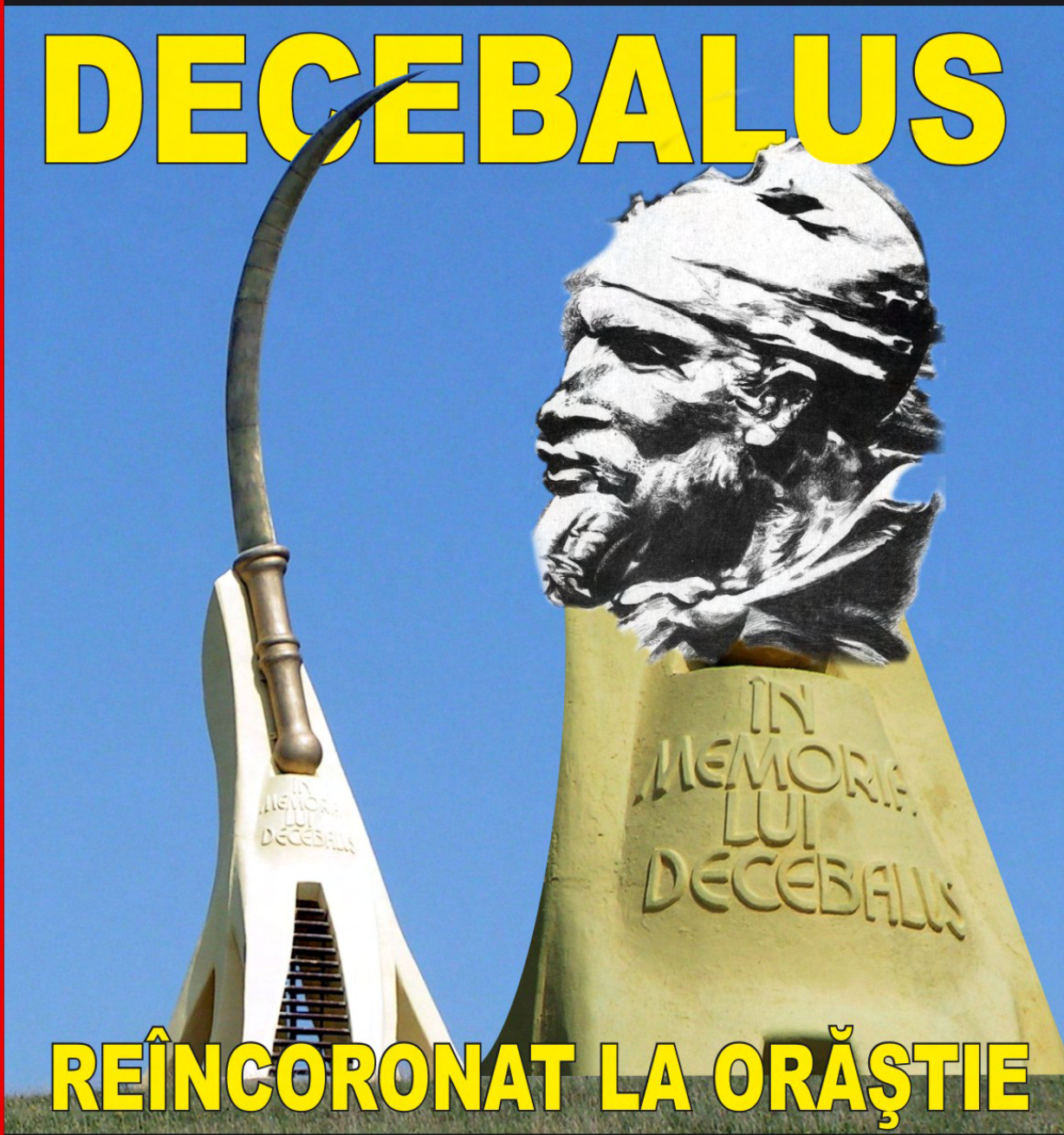

REÎNCORONAT LA ORĂŞTIE

EDITORIAL

Decebalus reîncoronat la Orăștie

de Vladimir BRILINSKY

Al 87-lea an al erei noastre avea să fie unul de bun augur pentru strălucitoarea Dacie!

Moştenirea lăsată de Burebista fusese trecută succesiv prin mai multe domnii ale unor regi daci care au continuat atât politica spirituală cât şi pe cea economică, dusă de acesta. Cu toate acestea, niciunul nu a reuşit să egaleze personalitatea făuritorului primului stat dac, adevărat imperiu, care avea un cuvânt greu de spus pe teritoriul Europei antice. Expansiunea Romei care râvnea de multă vreme bogățiile Daciei şi care prezenta un mare pericol pe linia Dunării, precum şi separarea mai multor triburi dacice de vechea matcă, obligau Dacia să-şi aşeze pe tronul de aur, un lider cutezător, abil, înțelept, care să fie capabil a reface vechea putere a Daciei. Şi pentru că un astfel de conducător trebuia să poarte un nume, i s-a spus, simplu, Decebalus. Aprig apărător al libertății poporului dac, prin toată domnia sa, pendulând între glorie şi tragism, el a rămas un punct de referință de netăgăduit nu numai al istoriei românilor ci şi al întregii istorii antice europene.

1920 de ani se împlinesc de la încoronarea marelui rege Decebalus, prilej de aducere aminte, prilej de rememorare a personalității sale inegalabile, un adevărat prilej de sărbătoare. Dacă anul trecut, Orăştia a fost capitala comemorării lui Decebalus, la 1900 de ani de la eroica sa jertfă, iată că anul acesta, la 1 iulie, regelui i s-a dat tot la Orăştie cinstirea cuvenită rangului său. O reîncoronare pe măsură. Ce putea fi mai grăitor la o astfel de sărbătoare, ce putea reprezenta mai bine personalitatea lui Decebalus decât un simbol al puterii sale. Astfel, pe una din colinele care înconjoară cel mai fascinant sistem de fortificații antic, cel din Munții Şureanu, a fost înălțată o sabie dacică. Şi nu una oarecare, ci una mare până la cer, simbol al apărării libertății nemuritorului popor dac.

Impresionantă operă de artă, monumentul poartă un nume pe cât de sugestiv pe atât de simplu. „SEMN DACIC“. Este creația unui artist a cărui ființă vibrează în rezonanțe dacice. Nicolae Adam, personalitate marcantă a vieții artistice româneşti, şi-a trecut în repertoriu, încă o operă remarcabilă care completează un drum jalonat de lucrări monumentale ce-i poartă inconfundabila amprentă. Majoritatea operei sale îşi are rădăcinile în ancestralitate susținută de un puternic şi strălucitor filon dacic. Rostind câteva cuvinte la inaugurarea momentului, Nicolae Adam justifica această operă ridicată cu sacrificii enorme, o operă în care asemenea Meşterului Manole şi-a îngropat o parte consistentă a sufletului său.

A reprezenta sabia dacică, este, alături de stindardul dacic, lucrul cel mai semnificativ, atât pentru daci cât şi pentru romanii care au considerat-o arma cea mai de temut. Trebuie ştiut că opera plastică este nu numai imagine ci şi metaforă. În acest caz, tema lucrării, de semnal istoric al războaielor daco-romane, consacrată vitejiei luptătorilor daci conduşi de regele erou Decebalus,

Sculptorul Nicolae Adam

implică, prin ideea de MEMORIE, o viziune în timp – timpul, aşa cum îl simțim într-un moment de încordare de durată trăită. Astfel, în concepția artistică trebuia să fuzioneze „prilejul particular“ reprezentat de sabia curbă a dacilor, ridicată eroic, cu adevărul universal al devenirii ființei noastre naționale. Acest lucru am căutat să-l obiectivez în compoziția monumentală, ca o prefigurare simbolică a unui arc peste timp.

P.S. Numind pe regele Daciei, Decebalus, am considerat important să respectăm singura scriere a numelui său din acea perioadă, prezentă pe un vas descoperit la Sarmisegetusa Regia ceea ce a constituit în acelaşi timp şi opțiunea artistului orăştian Nicolae Adam care a inscripționat monumentul **ÎN MEMORIA LUI DECEBALUS**.

Civilizații antice ale Europei temperate

Dr. Iosif Vasile FERENCZ

Argument

Civilizația dacică, fără nici o îndoială a fost una remarcabilă, ca dovadă este şi interesul deosebit care i-a fost acordat, de către lumea ştiințifică şi de către publicul larg. Din păcate ea este cunoscută astăzi mai ales datorită descoperirilor arheologice, dar şi în acest fel a putut fi recuperat un mare volum de informații cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea într-o măsură oarecare, a vieții comunităților umane din acea perioadă.

O altă sursă de informații pentru înțelegerea vieții unei populații este dată de comparația cu viața altor populații contemporane. Din acest motiv, credem că este util să prezentăm în paginile acestei reviste, pe parcursul mai multor numere, una dintre civilizațiile contemporane, cu care dacii au intrat în contact în mai multe rânduri. Aşa cum reiese şi din titlul acestui material, este vorba despre celți.

CELȚII (XI)

Aşa cum am prezentat în rândurile anterioare, atacul asupra oracolului de la Delphi a fost respins. În acest fel se încheia una dintre cele mai temerare acțiuni militare întreprinse de grupuri de populații originare din zonele Europei temperate, înainte de Burebista. Chiar dacă învinşi, pentru celți şi mai ales pentru aceia stabiliți în centrul şi estul continentului începea o nouă etapă, marcată de influențele lumii cu care luaseră contact nemijlocit.

Urmările dezastrului

În cadrul contingentelor care au supraviețuit confruntărilor care au condus la dezastrul de la Delphi au avut loc dispute. În urma acestor divergențe, o parte dintre celți s-au îndreptat spre nord, oprindu-se în drum şi stabilindu-se pe cursurile inferioare ale Savei, Dravei şi pe Dunăre, între gurile celor două râuri şi în arealul din jurul Belgradului. Numele antic al capitalei Serbiei moderne – Singidunum, a devenit unul din centru important ale noilor veniți. Noile aşezări întemeiate precum şi cultura materială, aşa cum o cunoaştem din descoperirile arheologice sunt caracteistice pentru Celtica orientală. Aceştia s-au numit scordisci, după numele unui munte iar prezența lor în zonă s-a făcut simțită până în vremea primului împărat: Octavian Augustus. Între

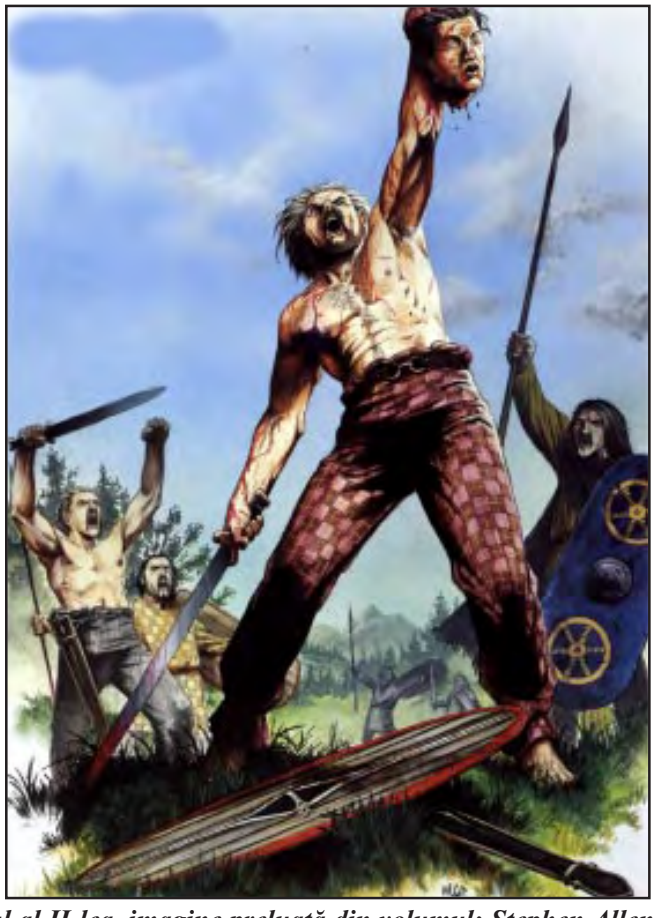

Războinici celți în secolul al II-lea, imagine preluată din volumul: Stephen Allen şi Wayn Reynolds, Celtic Warrior 300 B.C. – A. D. 100. Weapons, armour, tactics, Oxford 2001.

aşezările mai importante ale scordiştilor, care au fost cercetate intens d către arheologi se numără cea de la Gomolava, pe malul râului Sava. Dintre necropolele mai reprezentative le amintim pe cele investigate la Belgrad-Karaburma, Belgrad-Rospi Cuprija etc. Stabilirea celților în acea zonă a provocat o mutare spre răsărit a zonelor locuite şi controlate de către tracii tribali, care se vor concentra începând cu acea perioadă zonele din nord-vestul Bulgariei actuale.

O altă grupare desprinsă din masa celor care au supraviețuit înfrângerii, condusă de Comontorios, a pornit pe urmele lui Leonorios şi Lutarios, spre răsărit. La sfârşitul anului 279 precum şi la începutul anului următor, ei nu mai erau singurii celți care străbăteau ținuturile Thraciei, fără o țintă anume. În aceeaşi zonă se aflau războinicii care compuneau cea de a treia coloană, care se puseseră în mişcare sub conducerea lui Keretrios.

Prin intermediul lui Trogus Pompeius aflăm că un număr de 15 000 de pedestraşi şi 3 000 de călăreți au înaintat spre sud, punând mai întâi pe fugă trupele care le-au ieşit în cale, undeva în amonte de Porțile de Fier ale Dunării, probabil în sudul Banatului. După acest incident au avut drum liber încât au putut să ajungă în Thracia.

Aceste peregrinări au făcut ca întinse teritorii care în trecut fuseseră înfloritoare să îşi piardă strălucirea. Să urmărim, deci, destinul fiecăreia dintre aceste grupuri.

Războinicii conduşi de Leonnorios şi Lutarios

Desprinşi, aşa cum menționam într-un alt episod, încă din vara anului 279 din cadrul grosului trupelor lui Brennos, au pornit mai întâi spre Thracia, ulterior direcția fiind schimbată spre Propontida. Despre aceştia, Titus livius mărturiseşte: „*După ce au ajuns la Byzantion, fie războindu-se cu cei care li se împotriveau, fie impunându-le tribut celor care cereau pace, câtăva vreme au ocupat ţărmul Propontidei, făcând tributare oraşele acelui ținut. I-a cuprins însă dorința de a trece în Asia, auzind în jurul lor cât de mănos e acel pământ...*“.

Într-adevăr, încurajați de Nicomedes, regele Bithiniei, care aflându-se în plin conflict cu un pretendent la tron, avea nevoie de orice ajutor celții aflați sub comanda lui Leonnorios şi Lutarios au trecut în Peninsula Asia Mică, unde au ocupat oraşul Lysimacheia şi au cucerit Hellespontul. Însă aşa cum se întâmplă de multe ori în cazul conducerilor colective, între cei doi comandanți au apărut neînțelegeri. Ca urmare, cei care se supuneau lui Leonnorios s-au întors la Byzantion, în timp ce Lutarios care a reuşit să obțină câteva ambarcațiuni a traversat împreună cu oamenii săi strâmtoarea.

Puțin timp după acest episod, sprijinit lui Nicomedes, Leonnorios a făcut acelaşi lucru la Byzantion, după care cele două grupuri au fost din nou reunite în serviciul lui Nicomedes. Izvoarele menționează că numărul celților care au trecut în Asia se ridica la cifra de 20 000. Dintre ei, circa o jumătate erau războinici. Epopeia lor o vom urmări într-un număr viitor, cu acest prilej, ne vom îndrepta atenția, din nou, asupra grupurilor rămase în Thracia.

Cetele conduse de Comontorios

După cum am mai menționat, războinicii regrupați sub comanda lui Comontorios au pornit şi ele spre Propontida, pe calea deschisă de Leonnorios şi Lutarios. În timpul marşului celții s-au dedat la jafuri şi atacuri în detrimentul populațiilor locale şi a oraşelor greceşti. Însă aceste contingente nu au trecut în Asia Mică. Ele s-au oprit pe continent, nu departe de Byzantion, în ținuturile tracilor, într-un loc situat, probabil, undeva la sud de Munții Haemus. Capitala şi-au stabilit-o la Tylis – localitatea care nu a fost încă identificată pe teren, tot aşa cum şi urmele arheologice ale noului regat lipsesc cu desăvârşire. Din acest motiv s-a presupus că numărul celților care formau acest grup nu era ridicat.

Monedă cu efigia lui Antigonos Gonatas, imagine preluată de pe site-ul enciclopedia liberă Wikipedia

Regatul de la Tylis

Foarte probabil era vorba de un număr restrâns de războinici, foarte buni specialişti în mânuirea armelor, care şi-au impus autoritatea în regiune şi a căror prezență avea să se simtă în curând şi pe plan politic. Despre acest aspect, Polybios ne informează că în vremea lui Comontorios locuitorii Byzantionului plăteau o contribuție de trei, apoi de cinci şi în cele din urmă de zece mii de piese de aur. Mai târziu,

pe parcursul domniei unui alt rege, pe nume Cavaros, tributul avea să ajungă la cifra de 80 de talanți anual. Cavaros a emis monede cu numele său, semn că regatul era deja consolidat. Puterea și importanța de care se bucura reiese și din faptul că el a fot cel care a mediat între bizantini, pe de o parte, și regele Prusias aliat cu rodienii, de cealaltă parte pentru încetarea unui conflict izbucnit la un moment dat. Calitățile acestui dinast l-au făcut pe Polybios să-l descrie în termeni admirativi: „*avea cele mai înalte sentimente, potrivite pentru un suveran. El a asigurat o deplină siguranță navigatorilor care făceau comerț în Pontul Euxin și aduse mari servicii locuitorilor din Byzantion...*"

Regatul celților din Thracia s-a prăbușit sub loviturile date de localnicii traci la sfârșitul sec. III a.Chr.

Celții lui Keretrios

Autorii antici nu ne oferă informații asupra acțiunilor desfășurate de celții lui Keretrios după victoriile militare despre care am amintit anterior. Putem presupune însă, că după toate probabilitățile, ei au fost celții învinși de Antigonos Gonatas la Lysimacheia spre sfârșitul anului 278 sau 279. Acesta din urmă era fiul lui Demetrios Poliorchetes și de pe această poziție era pretendent la tronul Macedoniei. Întors din Asia i-a întâlnit pe celți în sud-estul Thraciei și printr-o manevră inteligentă a reușit să-i învingă lângă Lysimacheia. Victoria obținută i-a conferit faima și autoritatea care îl vor ajuta să obțină mult râvnitul tron al Macedoniei. Ca urmare, Macedonia a ajuns să aibă în frunte un dinast plin de energie și înțelepciune, capabil să organizeze regatul și să-i asigure stabilitatea și siguranța frontierelor.

Una dintre urmările victoriei de la Lysimacheia a fost aceea că o parte dintre celții învinși (în număr de câteva mii) au fost înrolați ca mercenari în armata macedoneeană. Ei au continuat să fie prezenți și în anii următori pe câmpurile de luptă ale Greciei.

În acest fel s-a încheiat campania celtică în Peninsula Balcanică, care a rămas în amintire sub numele de Marea expediție. Urmările ei s-au manifestat, însă, pe multiple planuri, iar despre ele vom vorbi în numărul care va urma.

Ținuturi din Asia Mică la care au făcute referiri. Hartă din secolul al XV-lea, imagine preluată de pe site-ul enciclopedia liberă Wikipedia.

Kogaion
un munte sfânt învăluit în mistere

Prof. Maria CIORNEI

Kogaionul, râu şi, munte sfânt al geto-dacilor a incitat pe mulţi cercetători, căci orice taină descifrată, deschide zări spre multe şi mari înţelegeri.

Istoria este un lanţ de fapte, de gânduri, în fapt, un lanţ neîntrerupt de oameni, care, din frumosul Cerului şi al Pământului, au împrumutat şi prin aceasta, s-au integrat Marelui Tot Absolut, condiţie esenţială a existenţei.

În afara Cerului n-au putut exista nici daco-geţii. Dumnezeul lor s-a numit Zalmocsis-Stăpânul Vieţii şi al Morţii. S-au născut creştini „avant la lettre“, căci despre moralitatea lor şi înalta filozofie de viaţă – crezând într-un singur Mare Zeu şi în nemurire – au vorbit cu admiraţie, mai toţi marii oameni ai antichităţii. Şi istoria nu cară după ea aluviuni, ea poartă doar firul curat al apei curgătoare de la sine, făuritoare a albiei sale. Ce prestigiu vor fi avut daco-geţii, din ramura pelasgilor, aşezaţi la N şi la S de Dunăre, de s-a ajuns ca, înşişi împăraţii Romei să plătească dacilor lui Burebista, un tribut să nu le calce hotarele, ori să aleagă dintre traci, 42 de împăraţi, care au ţinut în mâini frâiele lumii?

De bună seamă că, în toată lumea antică organizarea statală nu putea fi desprinsă de religie. Şi daco-geţii erau singurii din antichitate (cu excepţia

Godeanu, înălţimea sfântă care străjuieşte Sarmisegetusa

iudeilor, care apar în istorie mult mai târziu decât pelasgii-hiperboreeni-protodacii) care erau monoteişti şi credeau – cum am mai spus – în nemurire. Această credinţă le-a sporit puterea. Spiritul şi puterile lor fizice nu s-au risipit în slujirea puzderiilor de zei şi mai mari şi mai mici, care le-ar fi măcinat forţele şi i-ar fi adus la decadenţă apoi, cum s-a întâmplat şi cu grecii şi cu romanii; sfârşind prin a plăti şi, în cele din urmă, a dispărea imperii.

Dintr-un asemenea loc, cum va fi fiind, Kogaionul, daco-geţii luau puteri şi pentru existenţa aspră şi pentru a-şi apăra moşia. Erau temuţi în luptă şi vestiţi pentru că cel ce crede în nemurire, nu consideră moartea decât un prag de trecere înspre înveşnicire.

Cele mai vechi atestări despre Kogaion – Muntele Sfânt, le găsim la Strabon în Geografica VII, 3,5 care spune: „acest munte a fost recunoscut drept sacru şi tot astfel îl numesc geţii. Numele lui – Kogaionon era la fel cu numele râului care curgea alături.“.

Păreri şi controverse

În ceea ce priveşte localizarea acestuia, părerile cercetătorilor sunt împărţite:

Alexandru Borza plasează Kogaionul pe vârful Gugu din masivul Ţarcu – Banat, unde descoperise şi o vastă peşteră.

Hadrian Daicoviciu pune problema existenţei a mai multor peşteri şi în Banat şi în Transilvania, dar care nu au nici o legătură cu Muntele Sfânt.

I.I. Rusu; Constantin Daicoviciu şi Hadrian Daicoviciu ca şi I.H. Crişan consideră că acest munte nu poate fi localizat în Banat. Acesta ar fi trebuit să fie în zona rezidenţială a regilor daci.

Gostar îl vede plasat chiar în incinta sacră a Grădiştei Muncelului.

Radu Vulpe în lucrarea *Deceneu*,*sfetnicul apropiat al lui Burebista* afirmă: „Nu ştim unde se află muntele Kogaion pe care nu-l putem considera în legătură cu Deceneu“, dar cu toate acestea îl asociază centrului rezidenţial regal – Sarmisegetuza, de la Grădiştea Muncelului.

Adrian Bucurescu în *Dacia secretă* spune că avem de-a face cu o semnificaţie aparte a acestui munte; KOG – A – Ion însemnând Capul Magnificului, fiind denumirea getică a Munţilor Bucegi, unde se află marele cap sculptat, cu tiara sacră, denumit Sfântul Românesc; râul sfânt este considerat de autor Ialomiţa, căreia geţii îi spuneau Naparis – Cerescul, Divinul, iar adăpostul marelui preot – ar fi fost peştera Ialomicioara. Cele prezentate sunt informaţii pe orizontală, documente, dovezi materiale.

Herodot în *Istoriile* sale vorbeşte şi de Zalmocsis şi despre credinţa geţilor în nemurire şi de obiceiul acestora de a trimite soli la Marele Zeu. De asemenea aminteşte şi de faptul că Zalmocsis şi-a săpat o locuinţă subterană, unde a dispărut trei ani, revenind după acest timp.

Despre toate aceste şi alte informaţii prezentate de Herodot, autorul însuşi spune că le-a auzit de la grecii din sudul Dunării, până unde a ajuns în peregrinările sale. Dar el n-a călătorit niciodată în nordul Dunării. Deci cele auzite au fost filtrate de gândirea şi informaţiile grecilor politeişti, care nu concepeau că alţii – recte geţii – pot crede numai într-un singur Mare Zeu.

Orgolioşii greci nu acceptau posibila superioritate – indiferent în ce domeniu, dar mai ales în cel spiritual – a altor neamuri. De aceea în cele scrise de Herodot se împletesc idei, ca cele absolut absurde – precum că Zalmocsis a fost sclavul lui Pitagora şi, că apoi s-a îmbogăţit, şi instruit fiind, s-a întors la ai săi şi i-a civilizat şi apoi a dispărut în amintita peşteră din Muntele Sfânt.

Dar să-l ascultăm pe Herodot însuşi:

„Acestea spun grecii că le-a făcut el (Zalmocsis). Cât despre mine această poveste a lui Zalmocsis şi locuinţa lui subterană, nici nu le pun la îndoială, nici nu le cred pe de-a-ntregul. Dar destul e atât cât s-a spus, fie că a existat un om cu numele Zalmocsis, fie că va fi fost o divinitate băştinaşă a geţilor.“ (Apud H. Daicoviciu, *Dacii*, Editura pentru literatură, 1969).

Avem în acest citat clar explicaţia poziţiei lui Herodot, care a auzit de la greci (nu de la geţi) această poveste; cuvântul „poveste“ implică şi ideea de imaginaţie.

Putem trage o concluzie: aceasta locuinţă subterană în Muntele Sfânt, putea fi şi amenajată, cum de altfel spune Herodot – că şi-a săpat o locuinţă subterană, nu numai decât pentru Zalmocsis – pentru că tot Herodot spune că Zalmocsis nu era numaidecât om, ci putea fi şi daimon, deci „spirit“ în limba greacă.

Godeanu cel mai apropiat vârf de Sarmisegetusa

Credem că Muntele Sfânt al daco-geţilor trebuie localizat în zona Vârfului Godeanu în relativă apropiere de zona rezidenţială, dar nu este exclus ca şi ceilalţi locuitori ai Daciei să-şi fi amenajat asemenea lăcaşuri, care aveau rolul de a adăposti ritualurile efectuate de preoţi şi iniţiaţi în legătură cu cultul zalmocsian. Nu ne imaginăm că daco-geţii, care aveau o credinţă unitară, nu aveau şi lăcaşuri de cult mai peste tot şi prezentând coordonate asemănătoare celor din zona amintită– puteau fi şi în una din reşedinţele din zona Munteniei, a statului lui Burebista şi, de ce nu, şi în Munţii Bucegi, având ca locaş de desfăşurare a misterelor zalmocsiene – Peştera Ialomicioara.

Muntele Sfânt e legat de existenţa peşterilor, şi pentru că acestea erau adăposturi naturale şi ofereau condiţii ideale desfăşurării tainelor legate de credinţa în Zalmocsis. De altfel locuirea acestor peşteri trebuie pusă

şi în legătură cu polistaii şi ktiştii, pustnici, despre ale căror calităţi morale excepţionale, vorbeşte şi Iosephus Flavius în *Antichităţi iudaice*. El asemăna pe geţi, esenienilor, prin înfrânarea şi filozofia lor de viaţă, credinţa în nemurire şi înţelepciune.

Şi despre toate aceste trăsături nobile vor fi auzit şi grecii, de la care s-a informat Herodot.

Se poate pune şi problema unei confuzii între slujitorii lui Zalmocsis, care trăiau în peşteri (vezi obiceiul isihasmului păstrat până în zilele noastre) şi Zalmocsis însuşi. Ion Vulpe în volumul *Românii de dinainte de Cristos* localizează Olimpul dacilor în Retezat.

Victor Kernbach spune în *Universul mitic al românilor* că „Nimeni nu-şi asumă riscul unei localizări nesusţinute documentar – nici piscul Gugu din Retezat, nici Dealul Grădiştei de la Sarmisegetuza nici enigmaticul Ceahlău, cu peşterile sale şi tradiţiile sărbătorii muntelui, nu pot deveni ipoteze“.

Autorul reduce funcţia muntelui Kogaion la una arhetipală. Alţi cercetători plasează Kogaionul în Delta Dunării, în Insula Albă – Leuke – devenită în colindele cele mai vechi „Mânăstirea Albă“ din ostrovul mării.

Aceste lucruri au în vedere unitatea spirituală a daco-geţilor, ce constă nu în honeteismul – ci în monoteismul – religie răspândită şi cultivată în masă în timpul lui Burebista şi Deceneu..

Acest monoteism explică, printre altele, de ce dacii au primit „Vestea Cea Bună“, „Noua Ivăţătură“ – „Evanghelia“, atât de uşor. Li s-a potrivit ca o mănuşă, căci ei erau creştini înainte de Hristos.

Strabon – aminteşte –cum am mai spus – că râul care curge la poalele Muntelui Sfânt Kogaionon – poartă acelaşi nume şi el este identificat de unii critici şi contemporani, cu Sargeţia – Streiul de astăzi. Râul a primit denumirea după numele celor ce s-au aşezat aici-adică sargeţii consideraţi de Vasile Pârvan de origine iraniană, deşi cuvântul-sar-geţii – poartă în sine denumirea populaţiei, aşezate foarte aproape de Sarmisegetuza

Streiul, Sargeţia de altădată, are ca afluent important un râu care se numeşte Râul Mare, care izvorăşte din Vârful Godeanu, trecând şi prin Vârful Gugu. În timpul sărbătorile ritualice, ţinând de misterele zalmocsiene, credem că marii preoţii oficiau în faţa mulţimilor, în Vârful Godeanu, loc sacru, implicând şi pelerinaje periodice la Muntele Sfânt, în zile anume consacrate serbărilor religioase de mare anvergură, la care participa masa populaţiei, dar ritualurile de iniţiere ale ucenicilor Marelui Preot, se făceau departe de ochii mulţimilor, la adăpostul peşterilor din Vârful Gugu, despre care şi locuitorii de azi, de la poalele lor vorbesc că sunt „misterioase“ şi că acolo se află comorile preoţilor daci (Formula A, 14–21 iunie 2004, articolul „Lupul singuratic“ de Horia Ţurcanu.

Tot Horia Ţurcanu într-un articol publicat în aceeaşi revistă, în care vorbeşte de superstiţiile şi obiceiurile legate de cultul morţilor în satul Măru de pe valea Bistrei, înconjurat pe de o parte de Muntii Ţarcului şi pe de alta de Munţii Gugu, remarcă credinţe şi ritualuri precreştine dacice ce s-au păstrat, neschimbate, de mii de ani şi faptul că locuitorii de azi ai acestor locuri, au conştiinţa că înaintaşii lor sunt dacii. Şi-apoi să nu uităm că ne aflăm la doi paşi de un munte ce se cheamă Scorilo, de o peşteră, de sub Muntele Gugu ce se numeşte Zalmocsis, că foarte aproape se află Sarmisegetuza din Munţii Orăştiei, centrul spiritual al dacilor.

Râul amintit mai sus, ce trece şi prin Vârful Gugu, este intitulat „**Mare**“ după părerea noastră, nu pentru că ar avea un debit mare, e un râuşor, afluent şi el al unui râu, al Streiului, ci pentru că în conştiinţa contemporanilor şi a urmaşilor, a geto-dacilor, acesta izvora din Muntele Sfânt. Adjectivul „**mare**“ devine în acest caz sinonim cu „**foarte important**“, cu „**sacru**“. Cum de s-a ajuns de la denumirea de „**sfânt**“ la cea de „**mare**“, ne dăm seama privind înapoi în istorie. Peste daco-geţi cu venit romanii şi apoi alte neamuri.

Populaţia daco-getă s-a retras în adâncurile munţilor, s-a strămutat din locurile din imediata apropiere a fostei capitale a lor, Sarmisegetuza, dar a păstrat în memoria colectivă, chiar şi după multe generaţii, ideea de râu foarte important.

Adevăratul sens al cuvântului „**mare**“, cel originar, s-a pierdut şi el pentru că populaţia rămasă, mai ales după retragerea romană, n-a mai avut posibilitatea să trăiască într-un stat organizat, să săvârşească ritualurile vechilor mistere zalmocsiene, pe locurile sacre de altădată.

S-a trecut la viaţa organizată după legile gentilice. În locurile ascunse din Munţii Godeanu, din Vârful Gugu vor fi rămas isihaştii, despre care am mai pomenit, pentru un timp, dar care n-au avut forţa să menţină vii şi nealterate toate aceste ritualuri, fiind izolaţi de marea masă a geto-dacilor.

Acesta este, după părerea noastră „Râul Sfânt“, şi pentru că el trece şi prin Sarmisegetuza şi se întâlneşte cu Streiul (Sargeţia) dincolo de fosta capitală, în zona Haţegului.. Vârful Gugu – unde există şi o peşteră numită „Zalmocsis“ – este locul ce ţine de Muntel Sfânt – Kogaionul – unde preoţii, marii iniţiaţi practicau marile mistere ale religiei zalmocsiene, *la care nu aveau acces decât iniţiaţii şi ucenicii, aleşi după criterii foarte stricte, care trebuiau să devină, la rându-le, Mari Preoţi, ce se aflau în directă comunicare cu Zalmocsis*.

Rămâne să dovedim că Muntele Sfânt, Kogaionul este muntele din apropierea Sarmisegetusei şi că din el izvorăşte Râul Sfânt.

I.I. Russu în opera *Religia geto-dacilor, zei, credinţe, practici religioase*, consideră că denumirea de „Kogaion“ este străină „nici pe departe daco-getică“. Cu adevărat cuvântul „Kogaionon“ cu terminaţia evidentă,

ne duce mai degrabă la limba greacă. Chiar Vasile Pârvan, când vorbeşte despre Herodot spune că grecii „au o înclinaţie de a reconstitui formele. Râul Argesis, aşa cum arată Nicolae Densusianu în opera *Dacia preistorică*, ia forma *Ordessos*.

Şi iată că vine şi părerea generalizatoare, care ne pică atât de bine, din partea lui Victor Kernbach. În *Universul mitic al românilor* spune: „se ştie că grecii nu transcriau niciodată numele străine; atunci când nu le traduceau, sau mai curent, nu le identificau, mergând până la dizolvarea totală a numelui originar; poate fi aşadar o pronunţie pornită din incapacitatea fonologică a grecilor de a «auzi» şi alte limbi".

La vreme de restrişte se vor fi rugat dacii în Muntele Sfânt şi vor fi găsit, ca cel mai bun loc de ascuns comoara lor, tot în locurile sfinte, apărătoare ale averilor lor, în apa Sargeţiei.. Muntele Sfânt în viziunea noastră este *Muntele Godeanu.*

Etimologia Kogaionului

Cuvântul *Kogaionon* – cu siguranţă are terminaţia greacă, deci trebuie să acceptăm, prin analogie, o terminaţie dacă, pelasgă în fond, conform atestatului „*Decebalus*" – vezi Hadrian Daicoviciu *Dacii* – care vorbeşte despre inscripţia de pe un vas dacic *Decebalus per Scorilo*.

Rezultă deci forma „Kogaianus". Căderea terminaţiilor finale deci şi a lui „**s**" este un fenomen general, în trecerea spre noua limbă, daco-româna, rezultă forma „Kogaianu", „**g**" a devenit „**d**", într-un grai în care se impune vorbirea într-un ritm firesc, care şterge deosebirea de pronunţie între aceste sunete.

Ca urmare s-a ajuns la forma *Kodaianu*. Are loc metateza „**i-a**" şi ca urmare apare forma *Kodianu*, menţionăm că forma aceasta cu inversarea locurilor „**a**" cu „**i**", putea exista chiar în forma originară, căci în limba greacă diftongul „**ai**" se citeşte „**e**".

Trecând peste această paranteză, mergem mai departe şi, având în vedere o lege general valabilă pentru toate limbile şi anume aceea a comodităţii în vorbire, „*Kodianu*" devine *Godianu* – respectiv *Godeanu*.

Deci, pentru edificare:

Kogaionon – Kogaianus – Kogaianu – Kodaianu – Kodianu – Godianu – Godeanu.

Vârful Gugu era locul sacru din apropierea Munţilor Sacrii, Godeanu, în care se săvârşeau misterele zalmocsiene, de iniţiere, transmise oral din generaţie în generaţie

Încercăm să aducem argumente pentru aceasta. Nicolae Densusianu în *Dacia preistorică* spune: „În acelaşi masiv (e vorba de Retezat) în partea de sud-vest se află muntele numit Gugu, care în cazul de faţă prezintă un deosebit interes. În jurul acestui munte trăieşte o populaţiune de păstori din cele mai îndepărtate vremuri, oameni robuşti, bărbaţi şi femei de statură înaltă, adeseori uimitoare, cu port şi cu tradiţii deseori uimitoare. Ei

Gugu, o altă opţiune de localizare a Kogaionului

sunt guganii: trăiesc încă din vremuri străvechi în munții din județul Gorj şi Mehedinți. Au cătune proprii, duc un trai izolat mai mult de trib, ca şi când s-ar considera mai vechi, mai de neam şi cu alt trecut istoric decât ceilalți locuitori ai acestei țări. Tradițiunile populare spun că ei își au originile din Țara Gugănească, care se află pe munte“ (pag. 718).

Numele de „Gugan“ era cunoscut încă din antichitate, de anticii greci. O localitate unde s-au luptat giganții cu zeii se numea Gigonus (vezi Stephanus Byzantinus (Ed. Bexelius, 1688).

Hercules – ale cărui legende sub numele de Iorgovan sunt legate de Munții Mehedinți, mai are la egipteni şi epitetul de Gigon (Hesychius).

În tradițiile româneşti este numit „fecior de mocan“ (Teodorescu – Poezii populare).

Tabula Peutingeriană, menționează o localitate a Daciei vechi situată pe drumul dintre Ad Mediam (Mehadia) şi Tiusiscol (Caransebeş) şi anume Goganis, adică Gogani.

Strabon spune că ligurii, emigranți din Carpați, locuiau în Italia pe un teren stâncos şi aveau nişte catâri numiți gugăneşti, sau de munte.

Numele de gugani ne duce cu gândul la Muntele Sfânt.

Guganii – Koganii – **Kogaionii** sunt locuitorii Kogaionului sau ai Godeanului, aşadar – „gogaianus“ a devenit, „goganus“, şi, în cele din urmă, „guganu“, vezi mai sus evoluția de la cuvântul Kogaionon, la Godeanu .Încercăm să fim mai convingători prin metoda verificării, ca în matematică.

Dacă mai sus am arătat cum s-a ajuns la termenul „guganu“ de la cuvântul „Kogaionon“ vom încerca să arătăm că numele lor ne arată că provine de la oronimul **Godeanu: – godianus God-Ianus – godianu** (pierderea terminație „s“ e un fenomen general în evoluția de la limba pelasgă,la limba română) – sunetele „-i“ şi „a“ se pronunță gogianu, ce se întâlneşte şi astăzi în unele regiuni ale țării, sunetele „de“ şi „di“ devin „ge“ respectiv „gi“ (În Banat se spune într-un cântec popular „Dragu mi-e, mândro, ge (de) noi“, existând, în paralel, în zone mai apropiate sau mai îndepărtate de Muntele Godeanu, pronunția – **goganu** – de aici rezultând – **guganu**.

Faptul că aceştia sunt amintiți încă din antichitate, în diferite colțuri ale lumii, dovedeşte străvechimea şi continuitatea pelasgilor –daco-români pe aceste locuri şi, mai mult, demonstrează originea pelasgă a limbii daco-române şi extraordinara răspândire a populației pelasge, care se identifică cu limba protodacă, sau limba latină vulgata. în perioada preantică şi antică.

Vârful Gugu a luat numele locuitorilor din jurul său, „kogoianii“ – „guganii“ – „gogianii“ – „godianii“, trăitori în Muntele Sfânt – Kogaionus – Godeanu. Oronimul Gugu este – cum se vede mai sus – o evoluția fonetică a cuvântulu „Godeanu“.

Cuvântul Godeanu(s) are în rădăcină şi cuvântul „God“ = „sfânt“ – „curat“ ş Ianus“ = Dumnezeu, deci Ianus la romani (la pelasgi) de fapt, însemnând „Cel cu două fețe, adică Stăpânul Vieții şi al Morții“. E vorba deci de muntele în care se preamăreşte Ianus – Dumnezeu cel Sfânt – Zalmocsis, La români, legendele vorbesc de Iovan Iogovan care este neam herculean, de gugani, şi miturile spun ca Hercule a fost pelasg.

Există aceeaşi rădăcină în cuvintele: Iovanus – Ioanus – Ianus- (ultimul, ca de altfel şi celelalte două) e un cuvânt de origine pelasgă, nu latină, deci însemnând „cel ce-l slujeşte pe Ianus, pe Dumnezeu, pe Zalmocsis“.

Că Muntele Godeanu este Muntele Sfânt, ne-o confirmă şi un antroponim şi anume Tănăsucă Mocodeanu. Acesta era cântăreț, de biserică, care l-a învățat pe Coşbuc să citească, la 5 ani (vol. Fire de tort – prefață de Mircea Tomuş – Edit. pentru literatură, 1968).

Cuvântul este alcătuit din „**mo**“ şi „**gudeanu**“; -„**mo**“ fiind rădăcina cuvântului „**mocsus**“ adică „**mos, strămoş**“; iar „**gudeanu**“ înseamnă „**sfânt**“ (cel cu vârful în cer în limba pelasgă), recunoscut şi azi în germanicul, „**God-Got**“

Am demonstrat aceasta când am arătat care este evoluția fonetică de la **Kogaionon**– deci **Muntele Sfânt** – la forma de **Godeanu**, care înseamnă acelaşi lucru.

Tanasucus este acela care „ştie rugăciuni de mic“, „este în legătură cu cele sfinte“ – vezi şi frecvența antroponimului în secolele trecute. Acesta se întâlneşte la greci, preluat din limba pelasgă. Şi există până azi şi în limba română sub forma de **Tănase** sau **Atanase**, prin influența calendarului creştin, de mai târziu. Asocierea dintre cele două nume nu ni se pare întâmplătoare, având în vedere sensul acestora.

Termenul **Mocodean** (Mogodean) – poate fi interpretat în funcție şi de componentele ce alcătuiesc cuvântul, adică: „**mocsus**“ = „moşi, strămoşi“, „cei bătrâni“ şi, prin extindere de sens, ajunge să însemne “cel ce ascultă de părinți, depozitari ai experienței înaintaşilor şi **godeanu,** adică „cel care respectă datinile sfinte“, deci respectă credința moşilor.

Iată deci Godeanu – se confirmă a însemna „Muntele Sfânt“, muntele care reprezintă sacrul.

Vremea a vremuit, popoare şi imperii s-au topit, strivite în neant, sau de propriile orgolii, numai neamul semeților daci şi-a legat Pământul de Cerul de deasupra. prin Kogaionul – Muntele Sfânt, al cărui vârf atinge lumea Spiritului, simbolul forței existențiale şi a continuității celor veniți din veşnicie şi meniți a fi veşnici.

Cu privirea în adâncurile timpului şi cu inima sfințită de sfințenia lor, a strămoşilor, pătrundem, cu recunoştință, datorită Harului Divin, în lumea miraculoasă a celor care n-au dispărut niciodată, căci ei sunt în noi şi vor trăi veşnic în copiii ce se vor naşte.

ANUNȚ

Al 8-lea Congres International de Dacologie „Tomiris 2007“

20–21 Iulie, 2007

Dacia Revival International Society

21-26 Broadway, New York, NY 11106, U.S.A.
Phone: (718) 932- 1700 or 031 810 6172; FAX: (718) 728- 7635;
E- mail: **mail@dacia.org, tomiris2007@gmail.com** Website: http://www.dacia.org/2007

Doamnelor şi domnilor,

«DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY» are deosebita onoare de a vă invita să participați cu lucrări ştiințifice la cea de-a 8-a ediție a Congresului Internațional de Dacologie «Tomiris 2007», ce va avea loc în zilele de 20–21 iulie 2007 la Palatul Centrului Militar Național, Sala de Marmură, din Bucureşti, sector 1, strada Constantin Mille, nr. 1.

Aşa cum v-am obişnuit din anii trecuți, sesiunile şi programele asociate Congresului vor acoperi multiple aspecte ale istoriei Daciei. Aceste multe şi variate oportunități de schimb intelectual vor marca stadiul actual al cercetărilor şi vor sugera direcțiile lor viitoare, dând in acelaşi timp atât cercetătorilor consacrați cât şi celor mai tineri un forum de a-şi prezenta lucrările.

Programul ştiințific al Congresului include următoarele secțiuni:

1 – **Personalitatea şi simbolismul legendarei regine massagete Tomiris.**
Moderator: Napoleon Săvescu şi Timotei Ursu

2 – **Alte aspecte ale istoriei Daciei.**
Moderator: G. D. Iscru

3 – **Cultura şi civilizaţia dacică reflectată în mitologie, credinţe, tradiţii, folclor, medicină, literatură şi artă.**
Moderator: Viorica Enachiuc

Se aşteaptă participarea oamenilor de ştiinţă din Bulgaria, Canada, Elveţia, Germania, Italia, Israel, Macedonia, Serbia, Slovacia, Rusia, SUA şi alte ţări.
Limbile în care se vor desfăşura lucrările congresului sunt româna şi engleza.

DATE IMPORTANTE:
Termenul limită pentru trimiterea rezumatelor lucrărilor: 15 Mai 2007
Anunţarea lucrărilor acceptate: 1 iulie 2007

Foarte important: Termenul limită pentru primirea lucrărilor acceptate, în varianta completă, la Fundaţie este 15 Iulie 2007. Numai lucrările primite până la această dată vor putea fi prezentate la Congres, fără nicio excepţie! Mulţumim pentru înţelegerea dumneavoastră.
*Vizitaţi **www.dacia.org** pentru noutăţi, schimbări şi adăugiri.*
Aşteptăm confirmarea participării dumneavoastră, împreună cu un rezumat al prezentării pe care doriţi să o susţineţi la Congres, care să nu depăşească 2 pagini (font Times New Roman, preferabil cu diacritice) în format electronic pe adresa: **tomiris2007@gmail.com** sau **mail@dacia.org**, sau sub formă de CD/dischetă/material dactilografiat prin poştă, pe adresa:

Dacia Revival International
Attn. Andrei Banica
Str. Orzari nr. 15,
Bucureşti, cod 021551

Telefon : +40 726 113 151
+40 21 315 7282
Fax: +40 21 321 5354

Rezumatul prezentării trebuie să se conformeze regulilor stabilite de către organizatori:

1. Lucrările trimise trebuie să fie în esenţă noi şi nepublicate.

2. Trebuie completat un „Formular de participare“ (pe care îl găsiţi la **http://www.dacia.org/2007**) şi trimis împreună cu rezumatul prezentării. Vă rugăm să includeţi următoarele informaţii: numele autorului, instituţia cu care este afiliat, adresa completă, numărul de telefon/ fax, e-mail.

3. Rezumatul trebuie să fie dactilografiat conform indicaţiilor din Ghid, nu trebuie să conţină mai mult de 300 de cuvinte, şi trebuie să indice clar conţinutul tezei, metodologia şi concluziile.

4. Rezumatul prezentării (în două copii dacă este dactilografiată pe hârtie), via poştă, e-mail sau pe dischete/ CD trebuie să fie trimis până pe **15 mai 2007.**

Lucrările prezentate la congres pot ocupa un spaţiu de 10–15 pagini, pentru publicare, însă citirea lor nu trebuie să depăşească 20 de minute. Moderatorul secţiunii va limita timpul de prezentare la strict cele 20 de minute.

NOTA: Trimiterea rezumatului va fi considerată ca un angajament din partea autorului acestuia de a participa la Congres, în cazul în care lucrarea va fi acceptată de către comisia ştiinţifică.

Dacă aveţi nelămuriri cu privire la cel de al 8-lea Congres Internaţional de Dacologie „TOMIRIS 2007“ vă rugam sa ne contactaţi, fie direct fie via e-mail.

Vom fi onoraţi să vă avem alături de noi la acest Congres şi să împărtăşim cu dumneavoastră impresiile şi concluziile academice care îl vor urma
Cu stimă,

Directorul comitetului de organizare,
Andrei Bănică

A dispărut scrierea dacilor?

Alexandru STRACHINĂ

Pentru a putea răspunde la această întrebare, consider că mai întâi trebuie făcute câteva precizări. Aşa, de exemplu, eu cred că nimeni nu poate să le conteste romanilor marele merit de a fi căutat să-şi rostuiască viaţa peste tot unde au ajuns după chipul şi asemănarea celei lăsate acasă, la Roma. Se poate astfel spune că înzestrarea oraşelor cu apă bună de băut a fost întotdeauna şi peste tot o preocupare de căpetenie a romanilor. În Dacia, această preocupare este atestată de resturile unor apeducte care aprovizionau cu apă de băut capitala provinciei Dacia Traiana, Sarmizegetusa Ulpia Traiana, precum şi a oraşului Apulum (Alba Iulia de azi) – principalul centru militar şi politic al acestei provincii. Cum la Roma împăraţii se întreceau în a construi terme cât mai mari şi mai luxoase (cele ale lui Caracala ocupau o suprafaţă de 188.000 mp), acestea au apărut, păstrând bineînţeles proporţiile, şi la Apulum, şi la Drobeta, precum şi la Histria. Pe lângă faptul că aceste construcţii erau frumos împodobite cu marmură şi mozaic, ele aveau şi o instalaţie care aducea aerul cald sub podeaua încăperilor. Alături de terme trebuie pomenite amfiteatrele, unde se dădeau lupte de gladiatori şi celelalte spectacole în care piereau de-a valma oameni şi fiare sălbatice în aplauzele spectatorilor. S-au descoperit până acum ruinele amfiteatrelor din Sarmizegetusa, Apulum, Porolisum şi Tomis. Printre clădirile din oraşe trebuie pomenite şi templele, cum este templul cel mare de la Sarmizegetusa închinat lui Jupiter, ca şi cel de la Apulum, închinat „cavalerului singuratic“ şi scos întâmplător la lumină de constructorii pe care episcopul Ignatius Batthyany i-a angajat să-i construiască reşedinţa sa episcopală. Cu ocazia săpăturilor făcute pentru fundaţia noii construcţii, ei au descoperit un mozaic cu o suprafaţă totală de 8x10 m, care ar fi putut aparţine unui templu sau pretoriu. Mozaicul respectiv are motive ornamentale „dacice“, inclusiv şarpele, în mod deosebit reţinând însă atenţia prezenţa unui călăreţ înconjurat de simbolurile celor patru anotimpuri în mijlocul compoziţiei. Nu încape nici o îndoială, nu este vorba de aceeaşi *zeitate danubiană* pe care trupele romane au întâlnit-o la colonii greci din Dobrogea, au adus-o cu ei în Transilvania, unde o mai întâlnim pe tot felul de stele, iar când a fost să părăsească provincia Dacia Traiana, au dus-o în sudul Dunării, în cele două Moesii (şi nu numai). Romanii aveau acest bun obicei ca să accepte alături de divinităţile lor oficiale şi alţi zei ai popoarelor supuse, cu condiţia ca adoratorii lor să fie credincioşi statului roman. În acelaşi timp, le plăcea să trăiască în lux şi desfătări. Ne spun acest lucru atât mozaicurile din casele particulare de la Apulum (Colonia Apulense), cât şi stelele de marmură de pe întreg cuprinsul provinciei Dacia Traiana. De regulă, stelele fie că erau sub formă de lespezi sau coloane de piatră, erau folosite pentru a grava pe ele inscripţii cu caracter variat (de la legi şi hotărâri de tot felul până la tratate ori inscripţii onorifice şi funerare). În Dacia însă, abundă stele de marmură sub formă de coloane verticale, cu scene mitologice sau de familie sculptate pe ele, dovedind multă ingeniozitate, talent şi pricepere. În afara marmurei şi a pietrei folosite ca suporturi pentru scris, romanii au mai folosit în Dacia, tăbliţele de bronz şi tăbliţele de lemn cerat. Despre tăbliţele de bronz se spune că ele au fost aduse la Roma de etrusci. Aveau mare căutare întrucât plumbul din ele nu era atacat de rugină şi se putea păstra în locuri subterane şi umede. Autorităţile romane foloseau tăbliţele de bronz pentru acordarea de drepturi civile soldaţilor din trupele auxiliare, care de regulă nu aveau cetăţenia romană şi nici căsătoriile lor cu femeile indigene nu erau legalizate. Toate acestea se remediau prin acordarea unui document scris pe două tăbliţe de bronz, numit diplome militare, în care pe lângă *civitas Romana* (cetăţenia romană) şi *lus conubii* (legalizarea căsătoriei), i se acorda soldatului respectiv titlul de veteran, care-i dădea dreptul şi la o bucată de pământ. S-a discutat mult despre aceste diplome, cu toate că s-au găsit până acum puţine pe teritoriul acestei provincii romane de la nord de Dunăre. S-a spus, zic eu, cu destul de multă uşurinţă că numărul veteranilor aşezaţi în Dacia trebuie să fi fost considerabil de vreme ce, în limba română, noţiunea de om în vârstă, cu ani mulţi, este exprimată tocmai de cuvântul veteran. Cei care susţin această supoziţie uită că românii obişnuiesc, de regulă, să-i pomenească de bine, ca pe nişte strămoşi, şi pe cei de care sunt bucuroşi că au scăpat.

Tăbliţele cerate erau foi dreptunghiulare de lemn şi uneori de

fildeş, ale căror feţe erau săpate, lăsându-se de-a lungul celor patru margini o ridicătură care apără de deteriorare pătura de ceară întinsă în cavitate. Pe această pătură de ceară se scriau litere sau desene cu un vârf ascuţit, numit *stil*. Adesea se reuneau mai mult tăbliţe legate între ele cu ajutorul unor inele sau fire metalice. În acest caz, prima şi ultima din tăbliţe erau scobite şi ceruite numai pe partea interioară, cea exterioară servind drept copertă cărţii formate astfel. Tăbliţele ceruite serveau pentru exerciţii de scriere şi în şcoli, fiind uşor de şters cele scrise, pentru socoteli, note, concepte etc. Într-o mină de aur părăsită de la Roşia Montana (Munţii Apuseni) a fost găsită o tăbliţă cerată care a servit ca suport pentru scrierea unui act de vânzare-cumpărare. Din textul scris pe ea aflăm că Maximus, fiul lui Bato, a cumpărat de la un negustor o copilă, pe nume Passia, cu 205 dinari. Proprietarul îl asigură că fetiţa nu e hoaţă, nu face pagube, nu este fugită de acasă şi nu vagabondează. Pe vânzătorul acestei fetiţe îl cheamă Dassius Verzonis, posibil un dalmat. Atât la Apulum care, datorită aşezării sale geografice, a devenit în scurt timp municipium, cât şi în fiecare oraş mai mare din această provincie romană era, lângă târgul de vite, un târg de sclavi. Aceştia erau împărţiţi pe categorii după vârstă, sex, aptitudini sau cunoştinţe. Cei care ştiau vreun meşteşug valorau mai mult; bătrânii aveau preţul cel mai mic.

În schimb, şcoli n-avem dovezi să fi existat în Dacia, aşa cum era de pildă Universitatea din Burdigala (azi Bordeaux) în Galia.

În aceste condiţii, este greu, dacă nu imposibil de admis ideea că localnicii au renunţat din proprie iniţiativă la scrierea lor sacră şi s-au înghesuit s-o înveţe pe cea latină. Acest adevăr istoric este atestat printre altele de însuşi faptul că după retragerea romanilor din anul 275 d.H., nimeni nu a mai folosit în Dacia alfabetul latin. În schimb, vechea scriere dacă a continuat să fie

EGO ZENOVIUS VOTUM POSUI inscripţia votivă de la Biertan

practicată, ca la ea acasă. Această realitate istorică este atestată printre altele de cel care a fost primul episcop creştin al vizigoţilor şi i s-a spus Wulfila (Lupuşorul). Deşi era got după tată şi grec după mamă şi şi-a însuşit de tânăr limba greacă şi latina, preot fiind, le transmitea enoriaşilor săi învăţătura creştină într-o scriere proprie, alcătuită din rune ce se găsesc în cea mai mare parte şi în simbolistica sacră a dacilor, prezentându-le ca pe un dar al lui Odin. Este vorba de anul 341 când Wulfila a fost ridicat la rangul de episcop misionar al goţilor de la nord de Dunăre, sau poate abia după anul 348, când s-a stabilit la Moesia, în apropierea oraşului Nicipolis ad Istrum. În acelaşi timp, în Moesia Inferior (urmaşa Scyhtiei) s-au redactat mai multe *scrieri patristice*, în latineşte, până când slavonismul a impus românilor o limbă oficială străină de limba poporului român. Din păcate avem îngrozitor de puţine informaţii despre acest focar de cultură creştină care a avut, după cum se pare, un rol deosebit în procesul de trecere paşnică a vlahilor sau valahilor de la învăţătura lui Zamolxis la cea a Sfântului Andrei. Pe întreg teritoriul fostei Dacii s-a găsit numai o singură inscripţie creştină scrisă cu ajutorul alfabetului latin. Aceasta este inscripţia votivă de la Biertan, jud. Sibiu, care spune că *Ego Zenovius votum posui*, adică, *Eu Zenovius am făcut această (ofrandă)*.

Este, însă, de admis ideea că limba pe care au folosit-o aceşti misionari nu a fost latina, ci străvechea limbă strămoşească a băştinaşilor, căci dacă aceştia aveau motive să râdă prosteşte când Ovidiu încerca să-i convingă că „femeii trebuie să i se spună mulier în loc de muiere, iar pruncuţului filius în loc de fiu“, nu aceeaşi mai era situaţia după ce au trecut printr-o experienţă ca aceea când şi femeia şi copilul şi chiar el însuşi putea fi înhăţat de „auxiliari“ pentru vina de a nu fi plătit impozitele şi apoi vândut la târgul de sclavi. Se pare că misionarii creştini

i-au înțeles pe cei care-şi spuneau vlahi sau valahi şi nu romani, adică cetățeni ai Romei, şi le-au scris cărți de rugăciuni pe limba lor cu ajutorul unui alfabet latin adaptat la nevoile acestei limbi, de filozoful bizantin Aethicus Histricus.

Acest alfabet a fost „reeditat", prin copiere manuală de mai multe ori, ceea ce vine să sprijine afirmația lui Mihail Kogălniceanu că până în anul 870 d.H. când am fost despărțiți de bulgari prin biserica bizantină şi chiar mai târziu, pe teritoriul fostei Dacii s-a folosit o scriere latină, căci iată ce aflăm din gramatica lui Nicolae Bălăşescu, care a apărut la Sibiu în 1848: „Românii, în suta XII pe la anul 1100 ar fi avutu în limba română tradusă liturghia". Acest lucru este confirmat şi de papa Inochentiu al IV-lea (1243–1258), care ştia că „valahii din Dacia, traduseră, pe nesimțite, în limba lor, liturghia slavică de rit grecesc mai întâi uzitată şi la dânşii" şi cere episcopilor săi din Transilvania s-o descopere şi s-o ardă ca fiind o erezie chiar a bisericii-mamă din Constantinopol, care n-a fost consultată. Dar Papa de la Roma mai avea şi alte necazuri provocate de blackii (valahii din Transilvania) şi confirmate printre altele şi de Simon de Keza din Transilvania. Amintindu-şi despre „secuii rămăşițe ale hunilor", episcopul de Oradea (1282–1290) spune că 3.000 de bărbați au scăpat cu fuga din războiul Krimheld (Krimhild), ei au ajuns vecini cu blackii (românii) de la care au învățat scrierea.

Galerie de mină de la Roşia Montană, loc de descoperire a tabliţelor cerate

Nu, nu este vorba de scrierea latină, căci în acest caz Papa nu ar fi avut nici un motiv să se supere şi să-i ceară regelui Ştefan al Ungariei să-i pedepsească pe „zakuli" pentru nesăbuința dovedită. Despre ce fel de scriere este vorba aflăm dintr-un manuscris datat 1702 şi redactat de preotul Ştefan Lakatos, din care rezultă că secuii foloseau încă în jurul anului 1700 un alfabet propriu, numit „alfabetum siculorum", cu semne speciale pentru litere care difereau de cele pentru bigrame. În total erau 56 de semne: 33 simple, şi 23 compuse. Luând cunoştință de ele, B.P. Hasdeu conchide că literele valahilor au existat cu adevărat şi că secuii le-au preluat de la ei. Totuşi, o mărturie clară în acest sens se credea că nu există până în anul 1983 când a fost adus în țară un microfilm al unui codex ce se află în arhiva Academiei de ştiințe a Ungariei (sub cota Aii73/II). Este vorba de *Codex Rodonczi* socotit de unguri o scriere criptică, dar pe care a început încă în acelaşi an s-o „decripteze" Viorica Mihai şi să-şi publice rezultatele cercetărilor sale în „Anale de istorie" XXIX, 1983 nr. 6. Într-un articol susținut cu toată rigoarea ştiințifică, autoarea crede că acest document a fost redactat în secolele XII–XIII în Valahia şi demonstrează clar că a fost scris cu caractere grafice dacice. Tabelul comparativ întocmit de ea din care rezultă uluitoarea asemănare existentă între scrierea de la Gârla Mare (sec. XV–XIII î.d.H.) şi cea din *Codexul Rodonczi* (sec. XII–XIII d.H.) ne obligă la mai multe alte concluzii privind trecutul istoric al poporului român decât cele puse în circulație până acum de către istoricii şi lingviştii noştri cei mai iluştri. În primul rând, este dovedit faptul că strămoşii noştri cei mai îndepărtați, pelasgii, sunt autorii primei scrieri din Europa şi din lume. În al doilea rând, nimeni nu va mai putea spune că urmaşii pelasgilor, tracii, nu ştiau să scrie şi să citească, având scrierea lor sacră. În sfârşit, dar nu şi în ultimul

rând, este dovedit faptul că această scriere nu a dispărut de pe teritoriul fostei Dacii decât atunci când li s-a impus vlahilor scrierea slavonă, considerată de capii bisericii creştine „scrierii lui Dumnezeu". În acelaşi timp, cred că am reuşit să schiţez şi răspunsul la întrebarea formulată de A. Kifişin: „În ce limbă vorbit-au tărtărienii?" din articolul „Ramurile aceluiaşi arbore" care a apărut în nr.12 al revistei „Tehnica Molodioji" din anul 1975. Cum tărtărienii, la care se referea savantul rus, nu puteau vorbi altă limbă decât cea în care scriau şi cum această scriere, urmaşii lor au folosit-o până în epoca creştină, este de admis ideea că nici limba nu şi-au schimbat-o, ci doar au şlefuit-o, făcând-o mai cursivă şi îmbogăţind-o cu unele cuvinte noi rezultate dintr-o experienţă proprie sau, luate de la populaţiile cu care au venit în contact.

Este greu, însă, dacă nu chiar imposibil, să admiţi ideea că termenii principali ai unei îndeletniciri cum este agricultura, care s-a practicat pentru prima oară în Europa pe acest pământ străbun, a dus lipsă de termeni proprii pentru a denumii unele operaţiuni ca *a ara, a semăna, a treiera, a secera* etc. şi le-a împrumutat de la romani.

Şi mai neîntemeiată este afirmaţia, împărtăşită de mulţi oameni de ştiinţă din ţara noastră, că toţi termenii operaţiunii de transformare a grâului în pâine sunt de origine latină, ca şi când morăritul ar fi o treabă pe care dacii au învăţat să o facă de la romani. A stat cineva pe capul lor şi le-a explicat că la moară trebuie să-i spun *mela* şi *pilla* la piuă şi, mai ales, cum funcţionează roata unei mori de apă, aşa cum a făcut-o Vitruviu în *De arhitectura*: „de cercul lor (al roţilor) sunt prinse palete care, când sunt lovite de puterea curentului, înaintând, obligă roata să se învârtească…" Am dat acest citat din literatura latină, convins fiind că cei care aveau nevoie de explicaţii cum funcţionează o moară de apă erau romanii, şi nu localnicii care o construiseră. Aşa se întâmplă peste tot în lumea asta: gazdele dau unele explicaţii despre lucrurile pe care le au, iar musafirii tac şi ascultă. Eventual pun unele întrebări, aşa cum a fost cazul, de bună seamă, cu *roata cu făcale* pe care o vedeau pentru prima dată. De la principiul ei de funcţionare a pornit românul Henri Coandă atunci când a construit primul motor cu reacţie din lume, în anul 1910.

Şi exemple de genul acesta aş putea da mai multe. În totalitatea lor, ele infirmă concluzia pe care a formulat-o istoricul Al. Xenopol în anul 1925 cu privire la idiomul indigen, care a fost întunecat cu totul de limba latină în cei 164 de ani de ocupaţie romană. Aşa că se impune să ne lămurim, cât de cât, despre ce întunecime poate fi vorba şi care au fost urmările ei.

Din toate dicţionarele mari ale limbii române aflăm că *a întuneca* este un verb preluat de români din limba latină, care se referă în principal la soare şi la lună şi înseamnă a nu mai răspândi lumină, a nu mai avea strălucire. Cei doi aştri îşi pierd strălucirea atunci când sunt acoperiţi de nori, iar pământul este cuprins de întuneric atunci când soarele apune sau este eclipsat de lună. O încăpere se întunecă atunci când este stinsă lumina şi afară este noapte, iar romul se întunecă la faţă atunci când este bolnav sau tare amărât. Forma flexibilă a acestui verb „latin" mai este folosită în limba română şi atunci când cineva îşi pierde claritatea de a judeca, încurcă lucrurile, respectiv cuvintele, fără nici o noimă.

Nu cred că locuitorii Daciei Traiana au putut ajunge, în cei 164 de ani de ocupaţie romană, într-o situaţie atât de tristă încât să fi fost de actualitate această ultimă ipostază a verbului *a întuneca*, dar admit posibilitatea ca în acest timp, întreaga spiritualitate dacă să-şi fi pierdut strălucirea care o caracteriza, intrând într-un con de umbră, aşa cum se întâmplă şi cu pământul în timpul unei eclipse de soare.

În privinţa limbii, însă, nu cred că lucrurile au stat chiar aşa cum le prezintă ilustrul istoric ieşean fie numai şi datorită faptului că Dacia lui Traian este doar o parte mică a Daciei lui Decebal.

Populaţia dacă de pe acest teritoriu ocupat de romani ar fi putut învăţa limba latină, dată fiind existenţa unui fond comun de cuvinte sesizat într-o formă poetică de Ovidiu (*Tristele*) şi atestat vizual de toate scenele de pe columna lui Traian, în care împăratul roman de origine *lusitană* stă de vorbă fără traducător cu delegaţiile de *pileaţi* care vin de câteva ori la el să-l roage câte ceva, sau să-şi ofere serviciile.

Este însă mult mai sigură posibilitatea ca vorbitorii de limbă latină să fi simţit cu timpul, asemenea lui Ovidiu, cum în limba lor se strecoară pe nesimţite şi pe nebăgate de seamă tot mai multe cuvinte din limba „barbarilor" şi să spună că „nu e vina omului, ci a locului".

Explicaţia nu poate fi decât una singură: cele două limbi au o origine comună, atestată prin fondul comun de cuvinte şi care nu e deloc neglijabil, dar valurile vieţii şi cele ale istoriei au făcut ca una să sărăcească în cuvinte, iar alta să se îmbogăţească. A sărăcit limba pe care o vorbeau priscii latini, adică cei vechi, căci a trebuit ca, în momentul în care a fost proclamată limba oficială a marelui imperiu antic, să renunţe la cuvintele cu mai multe înţelesuri, ca şi la combinaţiile de cuvinte echivoce, în favoarea unui limbaj sec, supus unor rigori instituite de autorităţile romane.

În tot acest timp, limba tracă, căci despre ea este vorba, nu numai că şi-a păstrat vechiul fond de cuvinte, dar şi l-a putut îmbogăţi, în urma unor experienţe proprii, sau prin împrumuturi de la populaţiile cu care au venit în contact.

Pentru exemplificare, mă voi folosi de cuvântul *val* din limba română care este echivalentul lui *vallum* din limba latină. Vom putea constata astfel că vallum din limba latină este un cuvânt care indică o *parcana*, eventual o întăritură şi este susţinut de verbul

vallo, -avi, -atum, -are, care înseamnă a întări cu *şarampoi* (pari de lemn) bătuţi pe ridicătura de pământ din jurul unei tabere, cetăţi etc.

În privinţa cuvântului val din limba română, este de remarcat faptul că el poate indica atât val de pământ (valul care taie de-a curmezişul câmpul…), dar şi alte forme naturale care îi seamănă: val de apă, val de zăpadă, precum şi unele fenomene naturale care se simt dar nu se văd: val de frig, val de căldură, val de nebunie etc. Cuvântul val mai poate fi întâlnit în limba română şi pentru a face cunoscută o gamă întreagă de stări sufleteşti: val de dragoste, val de mânie, val de recunoştinţă, care, la rândul lor, pot face parte din alte valuri: ale vieţii, ale tinereţii şi chiar ale bătrâneţii.

Toate aceste valuri şi încă multe altele de acest fel ne trimit cu gândul la vremurile când strămoşii noştri cei mai îndepărtaţi, pelasgii, au început să are pământul, adică să-l facă valuri, motiv pentru care li s-a spus valahi, adică agricultori. E mult de atunci, e chiar tare mult. Tocmai de aceea nu pot crede că toţi termenii care se folosesc în această meserie sunt de origine latină. Romanii nu au nici o vină, respectiv nici un merit, că băştinaşii foloseau cu mult înainte de venirea lor plugul cu brăzdare de fier sau ale căror roţi erau „ferecate cu fier“ (Vergiliu).

Cât despre recoltele bogate pe care dacii le obţineau de pe pământul negru “nehotărnicit“, ce să mai spunem? Au făcut-o destul de convingător scriitorii greci şi romani.

Ocuparea de către romani a unei părţi a Daciei nu a condus la exterminarea populaţiei de aici, aşa cum Gh. Şincai o spune în Cronica sa, fie şi pentru simplul motiv că romanii au venit după aur şi după sare, şi nu să practice agricultura, chiar dacă au fost mulţi cei care s-au năpustit la început. Clima umedă şi rece de aici nu le-a priit celor care nu ştiau ce înseamnă o iarnă geroasă, iar munca la câmp este o treabă grea, care nu-i prea onorează pe cei care se cred mari cuceritori.

N-avem astfel nici un motiv să credem că populaţia băştinaşă nu a fost lăsată de romani să practice agricultura. Au lăsat-o fie şi din simplul motiv că şi ocupanţii trebuiau să mănânce. De cu totul altă părere erau cei care o practicau şi care nu se puteau împăca nicicum cu plata unor impozite care creşteau de la an la an şi îşi aduceau aminte de bătaia pe care strămoşii lor i-au administrat-o lui Traian. Aşa se explică apariţia unor valuri de mânie socială care au tulburat liniştea ocupaţiei romane până în ziua în care împăratul Aurelian s-a decis să-şi retragă armata şi administraţia la sud de Dunăre (270–275).

Că romanilor nu le-a fost prea uşor să le pună băştinaşilor „zăbala în gură“ (o zăbală care nu lasă loc limbii latine), ne-o spune însuşi faptul că mereu au fost nevoiţi să aducă trupe noi în Provincia Dacia Traiana şi au sfârşit prin a face din ea trei Dacii, adică trei provincii mai mici şi mai bine organizate din punct de vedere militar şi administrativ. În aceste condiţii, este greu de spus câte cuvinte latine au învăţat băştinaşii şi, mai ales, de explicat de ce limba lor nu se deosebeşte prin nimic de cea a „dacilor liberi“ care n-au cunoscut „binefacerile“ ocupaţiei romane. Istoricii noştri au consemnat, fără a-i da vreo explicaţie, revendicarea spontană şi aproape simultană a neamurilor trace din această parte a Europei de a li se spune valahi şi nu romani, sau foşti cetăţeni romani, cum încercau populaţiile noi venite să le spună. N. Iorga, de exemplu, vorbeşte despre apariţia în sec. VI–VIII d.H. a unor enclave valahe – Valahia Mare, Valahia Mică etc. – chiar în imediata apropiere a Constantinopolului. Şi tot Valahie i s-a spus şi primului stat feudal independent înfiinţat de Basarab cel Mare la 1324 pe malul drept al Dunării, adică pe teritoriul geţilor care l-au avut de crai pe Burebista. Cei de la Bizanţ au sesizat existenţa mai multor Valahii, adică Valahia de la graniţa cu Ungaria. Din acelaşi motiv i s-a spus celui de-al doilea stat feudal românesc, înfiinţat de voievodul maramureşan Bogdan de Cuhea, în urma „descălecatului“ de la 1359, că este Moldovalahia, adică tot o Valahie, dar care are o apă ce se cheamă Moldova. Pe parcursul acestei ape, legenda spune că a „descălecat“ şi Dragoş, tot un maramureşan, căruia regele Ungariei i-a încredinţat comanda mărcii de graniţă de la Baia (năvălirea tătarilor din anul 1241 l-a învăţat să fie mai prevăzător).

După cum se poate observa, încetul cu încetul, urmaşii celor trei neamuri ale Daciei au ieşit la suprafaţa istoriei, ca nişte insule de sub apă (am numit astfel migraţia slavă), fiecare din ele având nişte simboluri emblematice străvechi: Ungrovalahia o pasăre cruciată şi Moldovalahia un cap de bour cu stea între coarne. Şi curios lucru: neimpuse de nimeni în stemele de stat ale celor două ţări româneşti au apărut şi cei doi aştri al spaţiului mioritic – soarele şi luna.

În pecetea cu care Mihai Viteazul şi-a validat un hrisov în 1600 iulie 27, la Iaşi, se regăsesc unele din simbolurile sacre ale străvechii spiritualităţi româneşti din care s-a născut scrierea de la Tărtăria.

Unirea celor trei ţări româneşti, înfăptuită de „getul“ Mihai Viteazul la 1600 a durat mai puţin de un an; timp a fost suficient însă pentru a se putea pune fundaţia stâlpilor de rezistenţă ai spiritualităţii noi româneşti, de ale cărei virtuţi beneficiem azi.

Avem însă şi o istorie atestată documentar de care nu trebuie să ne fie ruşine, căci am continua astfel să-i nedreptăţim pe cei mai îndepărtaţi strămoşi ai căror urmaşi suntem cu adevărat.

Să nu uităm, deci, că purtăm un nume care se înfrăţeşte cu cel de roman, dar este trac şi, în consecinţă, ceva mai vârstnic. Mărturiile arheologice scoase până acum la lumină obligă la regândirea istoriei şi la corectarea greşelilor. Cu siguranţă că o vom rescrie folosind tot alfabetul latin, dar vom fi poate ceva mai buni şi mai înţelepţi.

Geto-dacii și obiceiurile lor

Dr. Adrian MARTIN

Izvoarele literare ne vorbesc şi despre alte obiceiuri ale geto–dacilor, diferite de cele care se referă la naştere, moarte şi căsătorie, ajutându-ne la conturarea fizionomiei morale şi a modului de înțelegere a problemelor majore.

Vorbind despre „obiceiurile cele mai vrednice de luare aminte“ ale tracilor, Herodot ne spune că “în ochii lor, trândăvia trece drept cea mai mare cinste. A munci pământul e lucrul cel mai de ruşine, iar când trăieşti de pe urma războiului şi a prădăciunilor – spun ei – faci un lucru cât se poate de bun.“ O asemenea descriere este clar că nu se referea la masa tracilor şi cu atât mai puțin a geto – dacilor pe care Herodot îi caracterizează prin trăsături de vitejie şi dreptate care i-au făcut

celebri în lumea antică. Tabloul înfățişat de părintele istoriei se referă la o anumită categorie a societății tracice şi anume cea a războinicilor. Aceeaşi situație o întâlnim şi la alte popoare, fără să fie caracteristică pentru traci sau geto-daci.

De altfel descoperirile arheologice atestă prin variate unelte că geto-dacii lucrau pământul, prelucrau metalele şi practicau diferite meserii, asemenea oameni nu puteau disprețui munca.

Un exeget al operei vergiliene, Aufidius Modestus din secolul I p.Chr. susține că a citit cum că dacii au obiceiul ca, atunci când pleacă la război să bea din Istru o anumită cantitate de apă, ca pe un vin sacru, jurând că nu se vor întoarce decât după ce vor ucide pe duşmani.

Vergiliu ne descrie alte obiceiuri ale geto-dacilor în vremea severelor ierni:

„Oamenii îşi duc viața liniştită şi sigură în bordeie

Săpate adânc în pământ, adună trunchiuri de stejar şi ulmi întregi,

Pe care îi rostogolesc pe vatră şi-i pun pe foc

Locuitorii petrec la joc lunga noapte de iarnă şi le face plăcere să prepare

Din orz fermentat şi din fructe acre de sorb, o băutură ce seamănă cu vinul.“[1]

Despre un obicei al tracilor, practicat probabil şi de geto-daci, ne vorbeşte Pliniu cel Bătrân şi ne spune că „nici un muritor nu este întotdeauna înțelept. Ce n-aş da să mă înşel în această privință şi cât mai mulți să socotească cele spuse de mine ca fiind o prorocire neadevărată. Deşertăciunea omenească, meşteră să se înşele pe ea însăşi, socoteşte în felul tracilor, care pun în urnă pietre de culori diferite, după cum o zi este bună sau rea, iar în ziua morții le numără şi astfel îi judecă pe fiecare.“[2]

Claudius Aelianus, în opera sa cu evidente intenții moralizatoare ne spune: „Despre traci s-a dus vestea că sunt grozav de bețivi. N-au scăpat nici ilirii de această învinuire. Ba şi-au mai atras şi învinuirea că la ospețe, în fața oaspeților, este îngăduit să se bea în sănătatea femeilor, fiecare pentru cine doreşte, chiar dacă nu este femeia lui.“[3] Despre acest subiect ne

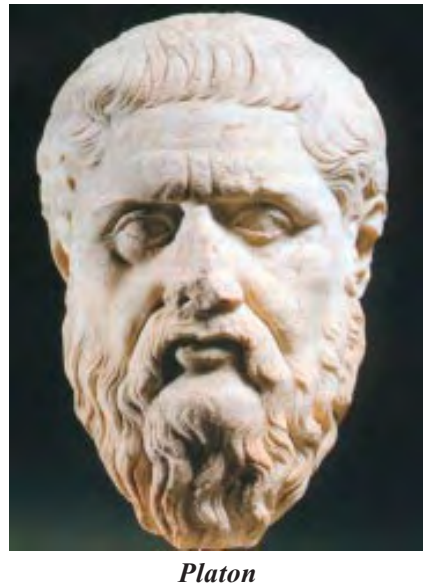

Platon

informează şi Platon când discută despre beție. „Vorbesc nu de folosirea în general a vinului sau de abținerea totală, ci de beția propriu-zisă: dacă trebuie să se bea aşa cum beau sciții şi perşii şi apoi cartaginezii, celții, iberii şi tracii – toți aceştia fiind neamuri războinice – sau ca voi. Căci voi [macedonenii] după cum spui, sunteți foarte cumpătați, pe câtă vreme sciții şi tracii beau vin neamestecat deloc cu apă, atât femeile cât şi bărbații,

şi îl împrăştie pe hainele lor, socotind că este o deprindere frumoasă şi aducătoare de fericire.“[4] Din textul marelui filosof atenian nu reiese că tracii s-ar caracteriza prin viciul beției. El spune doar că tracii, atât bărbații cât şi femeile, ca şi multe alte popoare, beau vinul neamestecat cu apă şi că au obiceiul să-şi împrăştie vinul pe haine, considerând că aduce fericire. La popoarele antice a bea vin şi a face exces de băutură era o obişnuință, fără ca aceasta să fie o caracteristică proprie doar tracilor.

Pomponius Mela, după ce ne povesteşte modul în care se încheiau căsătoriile, ne spune: „La unii traci folosirea vinului este necunoscută; dar la ospețe se aruncă în focurile în jurul cărora se şade semințe, al căror miros provoacă comesenilor o veselie asemănătoare cu beția.“[5] Semințele cu efect euforic şi narcotic aruncate în foc sunt, foarte probabil, cele de cânepă.

Despre Dromihetes ştim că îl cinsteşte pe Lisimah cu vin. Dovada sigură însă ne-o oferă Strabo[6] care ne spune că una din măsurile pe care le-a luat Burebista pentru asanarea moravurilor neamurilor său, la îndemnul marelui preot Deceneu, şi pe care geto-dacii au ascultat-o, a fost aceea de a tăia vița de vie şi a trăi fără vin. O asemenea măsură se înscrie în politica de sobrietate şi cumpătare preconizată de marele rege. Luarea ei este urmarea firească a exceselor de băutură ale geto-dacilor din perioada anterioară. Relatarea lui Strabo este totuşi exagerată, fără îndoială, pentru că vița da vie n-a fost stârpită definitiv

Vergilius şi muzele Calliope (muza poeziei) şi Melpomene (muza tragediei), mozaic în Muzeul Bardo din Tunis

în Dacia. Mărturie în acest sens sunt descoperirile arheologice. Cosoarele folosite la lucrările viticole, acele mici cuțite curbe cu o tijă scurtă în prelungirea lamei pentru a se fixa în mânerul de lemn, sunt aproape nelipsite în aşezările dacice atât înainte cât şi după venirea lui Burebista. Cele mai vechi cosoare pentru lucrat via cunoscute până acum sunt cele descoperite la Huşi şi datează din secolul IV – III a.Chr. Nu poate fi o simplă coincidență că zona Huşiului este până astăzi o renumită regiune viticolă.

Despre cultivarea viței de vie şi folosirea vinului ne stau mărturie şi alte descoperiri. O frunză s-a imprimat pe un vălătuc de lut din aşezarea de la Popeşti, iar sâmburi de struguri s-au descoperit în aşezarea de la Brad şi în cea de la Grădiştea de Munte. Despre cunoaşterea şi larga folosire a vinului la geto-daci ne stau mărturie şi amforele atât de numeroase descoperite şi în foarte multe aşezări extracarpatice. Se pare că în cele mai multe amfore se transporta vin. Producerea de vinuri locale este dovedită şi de amforele executate în ateliere dacice care au ştampile anepigrafice.

Xenofon, în numeroasele sale peripeții va ajunge şi la curtea regelui trac Seuthes, unde a participat la un ospăț pe care îl descrie în opera Anabasis. Astfel, după ce oaspeții s-au aşezat în cerc, le-au fost aduse tuturor măsuțe cu trei picioare şi le-au fost puse dinainte. Pe măsuțe se găseau bucăți de carne friptă şi pâini mari dospite. Vinul era servit în cornuri de către paharnici. „Exista următoarea datină de care Seuthes s-a slujit cel dintâi: a luat pâinile ce se aflau în fața sa, le-a rupt în bucăți mici şi le-a aruncat cui a socotit de cuviință. Acelaşi lucru l-a făcut şi cu cărnurile, oprindu-şi numai atât cât să guste.“[7] Aceste obiceiuri povestite de Xenofon au putut fi practicate şi de către geto-daci.

Un alt obicei considerat străvechi era acela ca cei avuți să facă daruri regelui pentru a-l cinsti, iar regele, la rândul său, să dăruiască lucruri celor ce nu au. Lui Seuthes cu ocazia ospățului la care a participat Xenofon i s-au dăruit: un cal, un sclav tânăr, haine pentru soție, o cupă de argint şi un covor de mare preț. Foarte asemănător trebuie să se fi desfăşurat ospețele şi la regii geto-daci. Ospețele nu erau proprii doar regilor sau aristocrației, ci întregului popor, fireşte la proporții diferite. Aşa cum ne spune Dion Chrysostomos “era nevoie să se bucure de plăcerile dragostei, ale mâncării şi ale băuturii, atât ionianul, cât şi tesalianul şi italiotul şi getul şi indul şi spartanul.“[8] Retorul din Prusia cunoştea bine popoarele enumerate din numeroasele sale călătorii, ocazie cu care a ajuns şi la geți.

Aşadar, geto-dacii nu erau străini de plăcerile vieții şi nu firea războinică sau viciile sunt cele care îi caracterizează.

Câteva referiri ale autorilor antici ridică o problemă şi anume: practicau sau nu practicau geto-dacii tatuajul. Relatarea lui Clearh din Soloi care a fost elevul lui Aristotel ne spune: „nevestele sciților au tatuat trupurile femeilor trace – ale acelor traci care locuiesc în vecinătate la vest şi nord – făcând un desen cu ace. De aceea, după mulți ani femeile care fuseseră batjocorite au şters urma nenorocirii lor într-un fel special, gravând desene şi pe restul pielii, pentru ca semnul insultei şi al ruşinii ce se afla pe ele, fiind socotit că intră în desenul ornamental, să şteargă ocara prin calificativul de podoabă.“[9]

Tracii care locuiesc în vecinătatea de nord a sciților sunt geto-dacii, ştiut fiind faptul că autorii greci mai vechi care se referă la strămoşii noştri îi numeau cu apelativul generic de traci. Din relatarea discipolului lui Aristotel aflăm că femeile sunt cele care se tatuează şi că modelele ornamentale, socotite podoabe, se realizează cu ace. Pe de altă parte de la Aristofan aflăm că şi bărbații se tatuau, mai cu seamă fruntaşii acestora.

Relatând despre datinile tracilor, Herodot ne spune: „Tatuajul este socotit semnul neamului ales, cel netatuat fiind considerat om de rând.“[10] Strabo vorbind despre locuitorii de lângă Marea Adriatică ne relatează că ei „se tatuează întocmai ca şi toate neamurile ilirice şi trace.“[11] De la Dion Chrysostomos aflăm că în Tracia există „femei libere pline de semne făcute cu fierul roşu şi care cu atât au mai multe semne şi mai variate cu cât se arată a fi mai nobile şi din părinți mai de ispravă.“[12] Marele retor din Prusia spune că tatuajul se realiza cu fierul roşu, pe când Clearh din Soloi scrie că el se făcea cu ace. Se pare însă că este vorba de aceeaşi tehnică folosită şi în zilele noastre de împunsături făcute cu ac înroşit în foc şi înmuiat în diverşi coloranți.

Plutarh vorbind despre traci ne spune că aceştia „până astăzi îşi tatuează femeile.“[13] Deci obiceiul femeilor trace de a se tatua se va menține până în veacul al doilea, vreme în care a trăit autorul celebrelor Vieți paralele.

Pe baza textelor scrise se poate conchide că tatuajul reprezenta un semn de noblețe şi că era practicat doar de nobilime. În concluzie şi la geto-daci se tatuau unii dintre oamenii de seamă, bărbați, femei sau copii, tatuajul constituind o podoabă şi un semn de noblețe.

---

1 Vergiliu, *Georgicele*, 376–381.

2 Pliniu cel Bătrân, *Historia naturalis*, VII, 40.

3 Claudius Aelianus, I*storioare felurite*, III, 15.

4 Platon, Legile, I, 637.

5 Pomponius Mela, op.cit., II, 2, 21.

6 Strabo, op. cit., VII, 3, 11.

7 Xenofon, *Anabasis*, VII, 3, 21.

8 Dion Chrysostomos, *Discursuri*, LXVIII, 2.

9 Clearh din Soloi, *Vieți*, Fr. 8.

10 Herodot, op. cit, V, 6.

11 Strabo, op. cit., VII, 5, 4.

12 Dion Chrysostomos, op. cit., XIV, 19.

13 Plutarh, *Despre răzbunarea târzie a divinității,* 12.

Dacii liberi împotriva Imperiului Roman

Prof. Vlad COSMESCU

Cucerirea unei părți a Daciei de către romani nu a însemnat dispariția dacilor, un popor cu rădăcini străvechi în spațiul străbătut de Carpați şi Dunăre şi mărginit de Marea Neagră. Dorința lor de a fi liberi a rămas la fel de puternică şi după înfrângerea dramatică din anul 106, în această dorință aflându-se în bună parte secretul dăinuirii noastre în timp de atâtea mii de ani. Atunci dacii au pierdut doar o treime din țara lor, Banatul, Crişana, Maramureşul, Moldova de nord şi centrala rămânând în afara noii provincii romane. De fapt, până în anul 275 a existat o Dacie liberă mereu în război cu cea romană. Prin atacurile lor succesive, declanşate la scurt timp după moartea împăratului Traian, dacii au continuat războiul început în vremea lui Decebal, scopul fiind acum alungarea stăpânirii romane din provincia Dacia.

Deseori dacii s-au coalizat împotriva romanilor cu populațiile barbare aşezate în vecinătatea lor, precum sarmații iazygi şi roxolani şi mai târziu goții, vandalii, gepizii. Putem considera că astfel ei au participat la o acțiune mai largă prin care popoarele aflate la granițele imperiului urmăreau distrugerea puterii romane. Spre sfârşitul secolului al III-lea aceste lovituri au culminat cu retragerea stăpânirii romane din provincia întemeiată de Traian la nord de Dunăre.

Informațiile scriitorilor antici în legătură cu prezența dacilor în aceste evenimente sunt destul de puține, iar atunci când ele există sunt insuficient de clare. De aceea, de nenumărate ori putem doar bănui participarea dacilor la aceste atacuri. O cauză importantă a acestei situații este aceea că majoritatea scrierilor istorice privitoare la primele trei secole ale erei creştine, au fost redactate mult mai târziu, pe baza unor lucrări mai vechi care nu s-au mai păstrat. În prezent, lipsa de precizie a acestor izvoare este tot mai mult completată cu informațiile furnizate de descoperirile arheologice, epigrafice şi numismatice.

La scurt timp după moartea împăratului Traian (88–117) situația de la granițele Daciei a devenit deosebit de gravă ca urmare a atacurilor sarmaților iazygi şi roxolani, însoțite de o răscoală a dacilor din provincie. Confruntat cu aceste evenimente, noul împărat Hadrian (117–138) ia măsuri pentru apărarea Daciei, prezența sa aici în anul 118 fiind atestată printr-o inscripție descoperită la Sarmizegetusa. Informațiile oferite de Istoria augusta în legătură cu cele relatate mai sus nu îi amintesc şi pe daci. Participarea lor poate fi înțeleasă din afirmația că la începutul domniei lui Hadrian "s-au revoltat neamurile pe care le supuse Traian".

Exista însă o mențiune despre un război dacic într-un papirus descoperit în Egipt. În mod sigur este vorba de atacurile dacilor liberi care alături de iazgi au continuat lupta şi după ce roxolanii încheiaseră pace cu romanii. O eventuală răscoală a populației dacice din provincie este dedusă din epitaful de la Pergam al guvernatorului C. Iulius Quadratus Bassus, care a murit la începutul domniei lui Hadrian, „luptând în Dacia" . De asemenea, adăugarea de către acest împărat la numele Ulpiei Traiane şi pe acela de Sarmizegetusa este pusă în legătură cu o răscoală a dacilor împotriva stăpânirii romane. Momentul greu, prin care trece imperiul este dovedit şi de decizia lui Hadrian de a-l numi ca guvernator al Daciei pe Q. Marcius Turbo, un general experimentat în reprimarea unor revolte ale populațiilor supuse. Împăratul intenționa chiar să abandoneze această provincie, dar sfătuit de prieteni a renunțat „pentru a nu lăsa pe mâinile barbarilor o mulțime de cetățeni romani", după cum scrie istoricul Eutropius. Tot acum Hadrian a luat hotărârea distrugerii suprastructurii podului de peste Dunăre, făcându-l impracticabil, de teama pericolului trecerii fluviului şi invadării Moesiei de către barbari.

Muntenia şi sudul Moldovei, care aparțineau Moesiei Inferior sunt lăsate în afara imperiului, asupra lor menținându-se numai un control militar al acestuia. Evacuarea acestor teritorii nu poate fi pusă doar pe seama războiului cu roxolanii care au fost repede împăcați prin acceptarea măririi subsidiilor acordate de către romani. O asemenea hotărâre a fost determinată în mai mare măsură de o răscoală a populației dacice din Muntenia, conjugată cu atacurile sarmaților.

Confruntările, de mai mică amploare însă, au continuat în timpul lui Antoninus Pius (138–161), care potrivit Istoriei augusta, „prin guvernatorii şi generalii săi a supus pe germani, pe daci şi multe alte neamuri.

Primele lupte cu dacii s-au purtat în anul 143. La aceste războaie „pricinuite de nebunia geților" se

referă retorul grec Aeluis Aristide în cuvântarea sa „Laudă Romei", scrisă în 144. Încercând să desluşească această expresie, istoricul Dumitru Tudor considera că ea se referă mai degrabă la dacii liberi din nord-vest şi nu la eventualele răscoale ale băştinaşilor din provincie. De altfel, Oracolele Sibylline amintesc pentru aceşti ani de luptele cu „dacii mari".

Mult mai grele au fost luptele duse împotriva dacilor liberi, cunoscuți sub numele de costoboci, prin anii 156–157. Pentru a face față pericolului au fost aduse în Dacia trupe din alte provincii. Luptele au fost conduse de M. Statius Priscus şi cu această ocazie probabil Legiunea a XIII a Gemina a fost distinsă cu epitetul de „pia fidelis".

O serie de inscripții acorda împăratului Antoninus Pius titlul de Dacicus, iar guvernatorul M. Statius Priscus închina un altar Victoriei Augusta, în apropierea ruinelor fostei reşedințe a lui Decebal. Participarea dacilor din provincia romană la aceste evenimente este foarte probabilă în condițiile în care atacatorii erau de acelaşi neam cu populația băştinaşă.

Deosebit de semnificative pentru marele pericol prin care trecuse Dacia, sunt evenimentele înscrise pe un altar închinat la Apulum (în 158) în numele Legiunii a XIII Gemina lui Jupiter Optimus Maximus şi adunării zeilor şi zeițelor pentru „salvarea Imperiului roman".

Domnia împăratului Marcus Aurelius (161–180) a fost puternic tulburată de aşa-numitul război marcomanic la care au participat numeroase populații barbare. Printre cei care „nutriseră împreună sentimente duşmănoase poporului roman" sunt amintiți în Istoria augusta şi peucinii (locuitori ai insulei Peuce) şi costobocii, triburi dacice din nordul Moldovei.

Provincia Dacia este atacată în anii 167–170 atât dinspre vest, nord-vest, de către iazygi şi triburile germanice, vandalii, cât şi dinspre est, nord-est, de către costoboci, bastarni şi roxolani. Pentru întărirea apărării sale, este adusă Legiunea a V a Macedoniei, la Potaissa, în Dacia Porolissensis, ca țintă principală regiunea auriferă din Munții Apuseni. La Apulum, barbarii au pătruns până sub zidurile lagărului Legiunii a XIII Gemina. O inscripție închinată de colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa împăratului Marcus Aurelius drept mulțumire că a fost scăpată de un „dublu pericol indică fie un atac venit din două direcții diferite (vest – iazygi, est – dacii liberi, vandalii) fie un atac din afară, concomitent cu unul din interior, din partea populației autohtone.

Împrejurările grele fac necesară o conducere unică a celor trei provincii dacice al căror prim guvernator de rang consular devine M. Claudius Fronto. Faptul că acesta conduce atât cele trei Dacii, cât şi Moesia Superior arată situația extrem de critică prin care trece imperiul. Dar nu numai Dacia romană a fost atacată. În anul 170 costobocii au întreprins o puternică invazie în teritoriile Moesiei Inferior, ajungând până în Grecia.

Prin anii 171–172 o parte a ținutului locuit de costoboci este atacat şi cucerit de vandalii astingi, la îndemnul şi cu sprijinul guvernatorului Daciei, Cornelius Clemens, ca represalii pentru invazia din 170. Această acțiune a avut drept consecințe nimicirea puterii politice şi militare a costobocilor, autorii antici nemaifăcând referire de acum înainte la ei. Poate în urma acestor evenimente au ajuns la Roma în situația de captivi sau ostatici soția regelui costobocilor Pieporus şi nepoții săi.

După mai bine de un deceniu de lupte, fiul lui Marcus Aurelius, Commodus (180–192) reuşeşte să încheie pace cu semințiile barbare. Liniştea nu s-a restabilit deplin. Dio Cassius relatează că acest împărat „avu de purtat câteva războaie împotriva barbarilor de dincolo de Dacia", referindu-se probabil la teritoriul dacilor liberi şi al altor neamuri de la granița de nord-est a Daciei.

Biograful împăratului din Istoria augusta îi aminteşte şi el pe daci, învinşi ca şi maurii prin legații săi. Se pare că au existat probleme şi în interiorul Daciei romane, unde puterea cezarului a fost impusă provincialilor care nu voiau să-i recunoască domnia.

Liniştea la hotarele imperiului este restabilită în timpul dinastiei Severinilor (193–235). Apărarea granițelor statelor statului a fost principala preocupare a împăraților Septimiu Sever (193–211) şi Caracalla (211–217) şi a descurajat prea mult timp atacurile barbare. Aflat pe teritoriul Daciei, la Porolissum, Caracalla duce tratative cu populațiile din vecinătatea provinciei în vederea reglementării relațiilor lor cu statul roman. Dio Cassius ne informează că împăratul a luat ostatici de la dacii liberi, i-a învrăjbit pe vandali şi marcomani, iar pe regele cvazilor, Gabrionarus, l-a ucis.

Simțind momentul de cumpănă al puterii imperiale odată cu asasinarea lui Caracalla, dacii au pustiit provincia traiană în timpul lui Macrinus (217–218). Informația oferită de Dio Cassius ne arată că este vorba despre aceiaşi daci liberi cu care încheiase Caracalla o alianță şi care doreau acum să îşi ia înapoi ostaticii. Alte atacuri nu au mai avut loc până la sfârşitul dinastiei Severilor.

Situația s-a schimbat radical odată cu izbucnirea anarhiei militare, în 235. Profitând de criza politico-militară provocată de luptele neîncetate pentru tron, ai căror protagonişti sunt comandanții legiunilor, neamurile barbare atacă tot mai insistent granițele statului roman.

Deşi în biografia împăratului Maximin Tracul (235-238) din Istoria augusta nu este scris că a dus lupte cu dacii, titlul de „Dacicus Maximus" pe care şi-l ia poate să însemne fie că a purtat războaie cu dacii, fie că a apărat Dacia de barbarii care o amenințau. Epitafurile datând din

perioada domniei lui şi aparţinând unor soldaţi din Noricum şi Pannonia arată că ei şi-au pierdut viaţa într-un război împotriva dacilor. Acum încep să se afirme cu vigoare, prin puternice atacuri, carpii, un neam de oameni foarte potriviţi pentru războaie, care adesea au produs pagube romanilor, după cum âi caracterizează Iordanes.

Atacurile lor, la care participau şi goţii, sunt îndreptate mai ales spre provinciile de la sudul Dunării de Jos, Moesia Inferior, Thracia, Macedonia, Grecia, dar nici Dacia nu este scutită de incursiuni. În anul 238, carpii şi goţii invadează Moesia Inferior, Histria suferind mari distrugeri. Despre acest atac se aminteşte şi în Istoria augusta, un termen folosit pentru a-i desemna pe carpi fiind şi acela de „sciţi". [16] Guvernatorul Tullius Menophilus încheie pace cu goţii în schimbul unei sume de bani. Carpii sunt nemulţumiţi şi pretind şi ei subsidii deoarece ei "sunt mai puternici decât goţii". Guvernatorul roman îi refuză însă. Acest refuz îi determină pe carpi să reia atacurile odată cu anul 242, când ei invadează din nou Moesia şi Thracia.

Împăratul Gordian al III-lea (238-244) este nevoit să amâne războiul împotriva părţilor până la alungarea duşmanilor din aceste provincii.

Cel mai puternic atac al carpilor împotriva imperiului are loc în anul 245, în vremea împăratului Filip Arabul (244–249).

Legenda „Victoria Carpica" de pe monedele emise acum şi titlul de „Carpicus Maximus" acordat împăratului, consacră biruinţa obţinută de romani.

Atacurile carpilor s-au prelungit până în anul 249, când noul împărat, Traianus Decius îi învinge în mod decisiv. Titlul de „Dacicus Maximus" şi „restitutor Daciarum" îi sunt acordate acestuia în urma apărării Daciei de invaziile numeroaselor seminţii barbare, printre care erau şi carpii.

Victoriile obţinute împotriva goţilor de Claudius al II-lea Goticul (268–270), la Naissus (270) şi de Aurelian (270–275) în anul 271 au salvat imperiul de la o eventuală dezagregare. Pentru anul 272, Istoria augusta aminteşte de o incursiune a carpilor în Balcani, fiind însă învinşi de Aurelian în Dobrogea.

Se credea că sub acest împărat atât de capabil unitatea imperiului era refăcută. După victoriile obţinute la toate graniţele, Aurelian dorea să reorganizeze apărarea frontierelor. Pentru întărirea limes-ului danubian a hotărât părăsirea Daciei romane. Retragerea armatei şi a administraţiei romane din Dacia, a cărei dată nu poate fi stabilită cu precizie, s-a făcut într-un moment când inamicii imperiului, printre care şi dacii, fuseseră învinşi, dar aşa cum se întâmplase de atâtea ori, înfrângerea lor nu dura prea mult. Renunţarea la cea mai glorioasă cucerire a lui Traian, deşi dureroasă, a fost acceptată de contemporani, care au recunoscut meritul lui Aurelian de a fi înţeles noile realităţi de la Dunăre. În loc să mai fie un bastion al imperiului printre neamurile barbare, Dacia romană împiedică acum apărarea eficientă a teritoriilor de la sud de Dunăre.

Consecinţa firească a dispariţiei stăpânirii romane în Dacia a fost refacerea în scurt timp a unităţii lumii dacice din interiorul şi din afara Carpaţilor.

Pierderea Daciei a fost preludiul căderii întregului Imperiu Roman, iar dacii contribuiseră din plin la aceasta.

Reghinul, vatră de cultură dacică

Prof. Ioana CRIŞAN

Despre noi

Una dintre cele mai curajoase întreprinderi culturale ale Consiliului de conducere a fost înfiinţarea în anul 2006 a Asociaţiei Culturale Reghinene pentru Cercetarea Istoriei Daciei, având personalitate juridică. Consiliul de conducere este format din următorii membrii: Preşedinte Onorific, Academicianul OVIDIU BOJOR (Reghinean), Coordonator Spiritual, Protopopul Ortodox al Reghinului Teodor Beldean, Coordonator Ştiinţific, Directorul Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Naţional Mureş, scriitorul Nicolae Băciuţ, Preşedinte executiv, Profesoara Ioana Crişan, Vicepreşedinte Profesoara Cornelia Mera, Vicepreşedinte, Director Ec. Maria Precup, Secretar, Director Atănăsoaie Gheorghe, Cenzori, Protopop Preot, Ilie Damian şi Directorul, Dan Rus.

Drumul până la acest demers a fost unul anevoios, presărat de experienţe bogate, dar era cu atât mai fascinant cu cât descopeream că tot ceea ce ştiam până atunci despre istoria noastră veche avea lacune care nu pot fi acceptate.

Tentative de aflare a adevărului istoric am avut nu de puţine ori, fiind preşedinta femeilor Vetrei Româneşti din Reghin, într-o perioadă în care eram şi inspector şcolar zonal al Inspectoratului Judeţean Mureş.

Participând la toate activităţile cu caracter naţional, 1 Decembrie 1991 m-a prins la Alba Iulia, prilej cu care am cunoscut-o pe doamna Olivia Strachină, cercetător ştiinţific în domeniul istoriei vechi. Fascinată de costumul meu popular a dorit să mă cunoască mai bine, făcându-mi o vizită şi la domiciliu, pentru a vedea colecţia mea de artă populară textilă – carte de vizită a satului românesc din centrul Transilvaniei, cu obiecte originale.

Următorul pas a fost invitaţia pe care mi-a făcut-o la Simpozionul „Semiotica-în sprijinul cunoaşterii civilizaţiilor", martie 2002, la care am participat cu lucrarea „Simboluri patrimoniale-arc peste timp-oglindite în arta populară românească reghineană contemporană", dar şi cu o expoziţie proprie de obiecte textile care, cuprindea semnele patrimoniale.

Ca o apreciere a valorii expunerii mele, organizatorii simpozionului m-au înscris la a III-a ediţie a Congresului de Dacologie care urma să aibă loc în iunie la Bucureşti, moment în care am descoperit că istoria veche îmi place foarte mult.

Astfel, la următoarele congrese am participat cu lucrările de mai jos, aşezate de la stânga la dreapta, în ordinea participării la cele cinci Congrese de Dacologie, pe care le–am şi publicat ulterior care au următoarele titluri :

- Simboluri patrimoniale – arc peste timp – oglindite în arta populară românească reghineană contemporană
- Semnele de pe tăbliţele de la Tărtăria existente în prezent în arta populară românească (ed.1,2)
- Nedeile Soarelui din Munţii Sacri
- Industria casnică textilă, suport al autohtoniei şi continuităţii noastre în Carpaţi
- Dacii – Urme şi Semne

Actualmente, activitatea Asociaţiei Culturale Reghinene pentru Cercetarea Istoriei Daciei îmi ocupă o mare parte din timpul liber, unde împreună cu peste 60 de membrii, majoritatea având studii superioare în diferite domenii, organizăm activităţi de interes public, noi realizând cu ajutorul ing. Ioan Pop o pagină web pentru cei care doresc să colaboreze cu noi, pagină care prin bunăvoinţa preşedintelui Fundaţiei Dacia Revival Internaţional, domnul Dr. Napoleon Săvescu, apare pe pagina www.dacia.org. Pentru care îi mulţumim foarte mult.

Redăm în continuare câteva impresii ale celor mai apropiaţi colaboratori şi membrii fondatori ai asociaţiei, personalităţi mureşene:

Prof. Univ. Ion Dunăreanu: spune că deşi constituită relativ recent, Asociaţia Culturală Reghineană pentru Cercetarea Istoriei Daciei alias Dacia Reghineană, are în palmares un mănunchi de realizări consistente, de mare relief, percepute ca atare la nivel local.

Având ca repere teme majore, conturate în cadrul congreselor de Dacologie, specialiştii din cadrul Filialei Reghin a Daciei Revival abordează cu pasiune şi răbdare o problematică diversă, vizând elemente locale ale permanenţei daco-româneşti în această parte de ţară, aspecte enigmatice de geografie a locului, obiceiuri străvechi şi vestigii ale creaţiei vestimentare strămoşeşti.

Coroborate cu cercetări în domeniul limbii şi culturii, al spiritualităţii dacice în ansamblu, astfel

de preocupări rotunjesc tabloul unei realităţi etnice indestructibile care îşi valorifică cu multă râvnă trecutul pentru a-şi croi noi şi noi deschideri spre viitor.

Directorul casei de Cultură a Tineretului „George Enescu“ doamna Sorina Bloj arată că o cunoaşte pe doamna profesoară Ioana Crişan de foarte mulţi ani, perioadă în care s-a remarcat în mod deosebit, ca o promotoare a valorii autentice naţionale, dânsa fiind şi membră fondatoare a ASTREI reghinene. A participat de fiecare dată, implicându-se activ la activităţile organizate de instituţia noastră. Cărţile publicate sub semnătura ei, indiferent că au etalat teme din specialitatea dânsei – fizica – (două volume cu probleme rezolvate pentru clasele de liceu), sau temele dezbătute la congresele de dacologie la care a participat, au fost lansate şi apreciate de toţi.

Cele şase simpozioane de Dacologie pe care le-a organizat din anul 2004 până în prezent, s-au ţinut în Casa de Cultură a Tineretului „George Enescu“ instituţie pe care o conduc în calitate de director. Am organizat împreună dezbateri, mese rotunde, expoziţii, filme documentare, tabere de informare şi documentare, precum şi întâlniri cu elevii din şcolile reghinene, ocazie cu care revistele de dacologie “Dacia magazin“, precum şi alte materiale de care dispune, au fost promovate şi distribuite în mod special. Domnia Sa mai face parte şi din colectivul organizatoric al activităţilor ştiinţifice de pe lângă instituţia noastră, fiind şi consultant în realizarea activităţilor de specialitate.

Domnul Director al Bibliotecii Municipale „Petru Maior“, din Reghin, Marin Şara, consideră că doamna profesoară Ioana Crişan este o personalitate marcantă şi apreciată de către reghineni, prin întreaga ei activitate didactică şi prin implicarea în viaţa cultural-ştiinţifică, şi de cercetare a Reghinului şi împrejurimilor lui. Este o distinsă profesoară, respectată şi iubită de către elevi, colegi de breaslă, de către cei care o cunosc, prin calităţile ei profesionale, şi comportamentul civic.

Este iniţiatoarea şi sufletul tuturor manifestărilor culturale privind istoria şi trecutul poporului nostru, unde perioada Istoriei Dacilor cu tradiţiile şi obiceiurile lor, ocupă un loc prioritar. Această pasiune de cercetare şi popularizare a civilizaţiei dacice, s-a concretizat prin tipărirea unor lucrări de specialitate privind trecutul istoric al poporului nostru, prin care s-a urmărit adevărul istoric privind strămoşii noştri cu civilizaţia, spiritualitatea şi preocupările lor.

Biblioteca Municipală a fost onorată să găzduiască lansarea acestor valoroase lucrări, preocuparea doamnei profesoare de a transmite generaţiilor de azi atât lucrările de specialitate cât şi adevăruri istorice contestate de rău-voitori, care denigrează şi falsifică istoria în folosul şi interesul lor. „Asociaţia Culturală Reghineană pentru Cercetarea Istoriei Daciei“ înfiinţată de dânsa a atras un număr mare de intelectuali, dornici de a participa şi de a sprijini bunul mers a activităţii acestei societăţi.

Nimic trainic nu se face fără sufletul omului, spune Lidia Graţiela Moisoiu de la Tg. Mureş, Aici se vede cu adevărat, entuziasm, energie, ştiinţă de carte şi multă, multă muncă a oamenilor. Felicitări echipei reghinene, rămâneţi mereu vii, toţi avem nevoie de toţi. Lăsaţi porţile şi ferestrele deschise că avem tare mulţi a ne aduna la ... rădăcinile fiinţei noastre. Drum drept şi lumină-n inima şi gând.

Cercetător Profesor Olivia Strachină, afirmă că doamna Profesoară Ioana Crişan este vicepreşedinta Centrului de Studiu Universal „Ioan Rusu“, din Habic, judeţul Mureş, fiind şi colaboratoare a muzeului „Daruri Străbune“ (înfiinţat şi dotat cu lucrări proprii), din aceeaşi localitate unde aduce elevii pentru a cunoaşte istoria strămoşilor noştri din cele mai vechi timpuri.

Protopopul Ortodox al Reghinului Teodor Beldean, spune că Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii săi îşi axează propovăduirea ei pe trei coordonate majore: credinţa în Dumnezeu, dragostea pentru dulcele grai românesc şi dragostea de glia străbună. Una dintre cele mai devotate fiice ale bisericii strămoşeşti, este doamna profesoară, Ioana Crişan, care s-a remarcat de-a lungul timpului, prin mărturisirea credinţei în familie, în societate şi în şcoală, prin numeroase acţiuni, cu caracter caritabil şi social, activând în cadrul „Societăţii Femeilor Creştine“, din Municipiul Reghin. În acest sens în perioada 2004–2007, au fost organizate şase simpozioane cu o tematică diversă despre strămoşii noştri daci.

Pentru activitatea intensă pe care o desfăşoară în plan religios, cultural şi social, noi nu putem decât să o felicităm, rugându-l pe bunul Dumnezeu să-i dea putere să realizeze şi celelalte proiecte pe care şi le-a propus.

Interviuri care fac istoria

Producerea recentă a brățărilor este o teorie pur fantezistă

Vladimir BRILINSKY

Domnul doctor Ernest Oberländer Târnoveanu este şeful Cabinetului Numismatic şi Tezaurului de la Muzeul Naţional de Istorie al României. Reputat istoric şi arheolog, Domnia sa reprezintă una din cele mai importante autorităţi în materie, probitatea sa profesională conferindu-i un drept la opinie greu de contestat. Autor a numeroase şi deosebit de apreciate studii ştiinţifice, este absolvent al Facultăţii de Istorie Bucureşti, din 1974, în specializarea „Istorie antică universală şi Arheologie". Din 1980 lucrează la Muzeul Naţional de Istorie, fiind în acest moment „custodele" tezaurului găzduit de prestigioasa instituţie. A participat la săpături arheologice în marile centre urbane de la Histria şi Tropaeum Traiani-(Adamclisi),sau în aşezări greco-băştinaşe de pe malul Lacului Razelm, la Babadag,Sarichioi şi Sarinasuf, judeţul Tulcea(sec.VI-IV î.Chr.), precum şi în castrele romane de la Troesmis, din Dobrogea, precum şi în cele de la Cincşor şi Hoghiz,(judeţul Braşov) şi în aşezarea romană de la Coroiul Nou (judeţul Dolj). Brăţările de aur recuperate de către statul român sunt, la această oră, în custodia Muzeului Naţional de Istorie. Şansa unui interviu cu domnia sa referitor la multcomentatele brăţări am avut-o la Alba Iulia cu prilejul conferinţei internaţionale sub titulatura, „Traficul ilicit cu bunuri sustrase din siturile arheologice din Europa Centrală şi de Sud-Est". Cu o amabilitate desăvârşită, domnia sa a acceptat un dialog deschis, sincer şi deosebit de util aflării adevărului despre aurul dacilor.

Domnule doctor, cum comentaţi apariţia acestor brăţări şi cum a început de fapt legătura dumneavoastră cu aceste brăţări ?

Dacă este să vorbim despre brăţările de aur descoperite în Munţii Orăştiei, în zona Sarmizegetusei Regia, putem afirma că ele fac parte din categoria „descoperiri excepţionale". De circa 250 de ani, de când se adună sistematic descoperirile din epoca dacică pe teritoriul Transilvaniei, nu au fost scoase la iveală asemenea piese. Erau, până în acest moment, cunoscute mai multe tezaure de brăţări de argint, de multe ori asociate cu monede antice, cu denari romani republicani sau tetradrahme de tip thasian sau dyrrachian sau cu vesela de argint. Apariţia acestor brăţări reprezintă una din cele mai importante descoperiri arheologice făcute pe teritoriul ţării noastre în ultimii două sute de ani. Practic, nu cred că exagerez dacă afirm că de la descoperirea tezaurului de la Pietroasele şi recupererea lui de către - pe vremea aceea - ministrul de interne Banul Mihalache Ghica, autorităţile române nu au reuşit să recupereze piese de o asemenea valoare excepţională.

În momentul în care brăţările au fost aduse în ţară, domnul doctor Augustin Lazăr, Procuror General Adjunct la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, ne-a cerut sprijinul în vederea creării unei echipe pluridisciplinare care să studieze brăţările din două puncte de vedere deosebite. Era vorba, în primul rând, de studierea suprafeţei brăţărilor şi în ce măsură analiza acestor suprafeţe ar putea oferi date privind modul de producere a lor, precum şi a condiţiilor în care au fost ele păstrate de la confecţionare şi până la găsire. În al doilea rând, ni s-a solicitat să efectuăm analize privind compoziţia metalului din care au fost produse brăţările. S-a creat astfel o echipă din care fac parte, pe lângă mine, dr. Bogdan Constantinescu, dr. Roxana Bugoi şi Gheorghe Niculescu, care de la începerea cercetărilor, a depus un volum de muncă apreciabil şi în acest mo-

Dr. Ernest Oberländer Tarnoveanu

ment se pot oferi câteva date preliminarii.

Vă propun să o luăm pe rând. La ce concluzii ați ajuns studiind suprafața brățărilor ?

În ceea ce privește setul de analize de suprafață, ele sunt extrem de importante pentru că, utilizând mijloace relativ simple şi accesibile au permis obținerea de date de mare interes privind producerea brățărilor, locul în care au stat precum şi condițiile în care s-au păstrat până la recuperare. Nimic nu este mai concludent decât istoria acestor brățări înglobată chiar în suprafața lor. În primul rând, brățările de aur descoperite până în prezent prezintă importante analogii cu brățări de argint dacice, descoperite pe teritoriul României în ultimii 150 de ani şi care au fost recunoscute unanim ca fiind artefacte aparținând civilizației dacice. Aceste brățări de argint au fost datate la vremea respectivă, în linii mari, ca aparținând ultimelor două decenii ale secolului I î. Chr şi prima jumătate a secolului I d. Chr. Pornind de la brațările de argint care sunt fără dubiu dacice, am constatat că şi brățările de aur au un repertoriu decorativ identic şi sunt lucrate cu aceleaşi tehnici fiind decorate în acelaşi fel. Mai mult, studiind raportul care există între dimensiunile elementelor poansonate pe brățările de argint, felul în care sunt gravate elementele artistice pe acestea, am constatat că atât raportul cât şi tehnica de lucru se întâlnesc aidoma pe brățările de aur. Mai mult decât atât: toate brățările de aur despre care vorbim la această oră, în ciuda faptului că ele au apărut oficial în momente diferite, au un element comun, tehnica şi modul de decorare. Dincolo de variațiile de decor care sunt inerente şi surprinzător de mari, având în vedere că artiştii care au realizat brățările au folosit un număr mic de elemente decorative, ele sunt în ultimă instanță identice. Ca tehnică primară, este vorba despre baterea la rece a unor lingouri de aur. În prima fază au fost realizate, prin batere, capetele de animale, protomele stilizate, iar apoi s-a trecut la realizarea spiralei.Apoi s-a procedat la poansonarea palmetelor, iar în ultima fază, spiralele au fost rulate pe un tambur de lemn pentru a se da forma definitivă, plurispiralică.

Tehnica baterii la rece este aparent o tehnică simplă, însă ea necesită o îndemânare deosebită, pentru că nu este puțin lucru să scoți din ciocan capetele cu geometria lor foarte variată. Nu este vorba de o simplă linie continuă, ci este vorba de un zig-zag care pătrunde adânc şi iese. De asemenea, poansoanele cu care sunt realizate bijuteriile, mai ales palmetele, sunt foarte complicate. Ele au fost realizate din bronz, prin metoda cerii pierdute şi apoi au fost folosite pentru a se imprima imaginea lor în pozitiv pe brățări. În faza finală, meşterul a recurs la dalta gravorului cu care a realizat elementele lineare, precum gura, marginile, liniile şerpuite care pot indica blana animalului reprezentat sau alte elemente de decor iar cu alte seturi de poansoane au fost realizați ochii şi perlele care decorează marginea sau centrul brățărilor. Dacă cele câteva elemente cuprinse în realizarea brățărilor palmeta, perla, linia dreapta sau şerpuită - sunt foarte simple, brățările conțin combinații surprinzătoare ale acestor elemente astfel că, practic, la prima vedere nu există două brățări similare. În ciuda unei tehnici foarte simple, prin îndemânare şi fantezie, autorii brățărilor au realizat opere deosebite care impresionează pe orice privitor, indiferent de gradul de pregătire artistică şi indiferent de cunoştințele pe care le are despre arta bijutierilor.

Observând atent urmele lăsate de unelte ca şi combinație a elementelor decorative, se poate spune că ele sunt tipice pentru tehnicile bijuteriei antice. Ele se regăsesc şi pe brățările de argint şi, mai mult decât atât, ele nu mai sunt astăzi în folosință niciunde în Europa. Ele au fost abandonate de mult pentru că între timp s-au folosit tehnici mai sofisticate (laminarea şi trefilarea) şi, în acelaşi timp, bijutierii şi-au pierdut treptat creativitatea prin folosirea unor şabloane, a unor modele stas care nu mai cereau din partea lor rezolvarea unor situații de a realiza unicate.

Şi totuşi, există voci care contestă autenticitatea acestor brățări, pe de-o parte, unele din sectorul legat de procesul „Aurul Dacilor", pe de altă parte chiar unele din lumea ştiințifică. Cum comentați aceste afirmații ?

Există un element foarte important care, printre altele, dovedeşte caracterul autentic al brățărilor. În presa românească, în ultimul timp, nu s-a făcut economie de mijloace pentru a încerca să dovedească opiniei publice că brățările sunt false şi că cei care le-au cumpărat au risipit banul public, iar cei care au făcut eforturi să le recupereze, respectiv organele judiciare şi de poliție, şi-au pierdut vremea atâția ani, pentru că aceste brățări ar fi fost făcute de o persoană care a trăit la Călan şi a fost implicată în braconajul arheologic din zona Munților Orăştiei. Această teorie nici nu ar mai fi trebuit să fie luată în socoteală, dacă avem în vedere simplul fapt că una din brățările recuperate este practic similară cu o brățară de argint care se găseşte într-un muzeu austriac şi nu este expusă publicului. Deci ea nu putea fi reprodusă în niciun fel. De altfel, acest lucru putea să fie dovedit şi dacă nu am fi avut această analogie pentru că, aşa cum am spus înainte, raportul dintre elementele decorative: adâncimea, lățimea şi celelalte detalii sunt identice atât pe brățările de aur, cât şi pe cele de argint a căror origine nu a fost niciodată contestată. De asemenea, chiar dacă acest pseudogenial bijutier de la Călan ar fi avut fotografii ale brățărilor, el nu ar fi putut să realizeze elementele tridimensionale, respectiv raportul dintre adâncime şi lățime. Pentru asta ar fi trebuit fie să aibă un mulaj de pe un original, fie să țină în mână piesa de argint pentru a o reproduce în aur.

Această teorie a producerii recente a brățărilor este o teorie pur fantezistă şi din alte motive. Pentru că suprafața brățărilor dovedeşte clar faptul că ele au stat în pământ în aceleaşi condiții, primele 4 piese (aduse la începutul lui ianuarie 2007 din Germania) şi în alte

condiţii cea de-a cincea(retrocedată de autorităţile franceze). Suprafaţa lor este acoperită de depuneri pe care noi le numim „patină“. „Patina“ aurului, spre deosebire de cea a argintului sau bronzului, fiind una cu totul şi cu totul specială pentru că este translucidă, foarte subţire, se depune în perioade foarte lungi şi, manipulate necorespunzător după descoperire, piesele îşi pierd patina. De altfel, chiar pe aceste brăţări se pot observa urme ale unor zgârieturi sau incizii mai vechi care sunt acoperite complet de patină, ***de acelaşi tip de patină*** ca pe întreg corpul brăţărilor. Se pot observa, de asemenea, zone de pe suprafaţa brăţărilor de pe care patina a fost îndepărtată din cauza fricţiunii, respectiv a actelor de curăţare ulterioare descoperirii. De asemenea şederea în pământ a brăţărilor este marcată de depuneri de diverse culori, brun-roşcate sau negre, care sunt depuneri mineralizate. Ori această mineralizare nu poate să se producă în decurs de câţiva ani, ci de secole, chiar de milenii de şedere în pământ.

Sunteţi un om înconjurat de aur pe care îl studiaţi de mult timp.Ce reprezintă aceste brăţări din punct de vedere artistic şi cum se integrează ele în tezaurul pe care îl păstoriţi ?

Brăţările sunt impresionante, nu neapărat prin dimensiunea lor sau prin greutatea lor, nu ne uluiesc numai prin faptul că sunt de aur, fapt până acum neatestat în arheologia dacică, ci tocmai prin simplitatea lor.Fără îndoială, ele sunt opere de o mare forţă artistică. Capetele de animale, ochii, gura, decorul care însoţeşte aceste capete, lasă asupra privitorului o impresie puternică, de neuitat. Eşti urmărit de aceste impresii tot timpul după ce ai privit aceste brăţări. Dacă este să le comparăm cu alte capodopere ale artei metalelor preţioase din spaţiul central şi sud-est european, putem să le socotim ca realizări de excepţie ale orfevrilor daci, cu nimic mai prejos decât cele realizate de celţi sau de către ceilalţi traci. Ele sunt tipice pentru stilul geometric al artei dacice care transpare şi pe monede şi pe alte obiecte contemporane, cu linii puternic stilizate folosindu-se puncte şi incizii care dau adâncime şi care sparg monotonia artistică.

Prin unicitatea lor şi prin faptul că înglobează o mare cantitate de aur, ca şi prin istoria lor recentă, extrem de zbuciumată, brăţările reprezintă fără îndoială cea mai importantă descoperire arheologică recuperată de autorităţile române de la Tezaurul de la Pietroasele din 1837. Sigur că de atunci, până acum, pe teritoriul României au mai avut loc şi alte descoperiri. Cele mai multe au fost fie predate de descoperitori, fie au fost recuperate prin mijloace poliţieneşti, relativ simple, de către autorităţile competente. Aici este vorba de o investigaţie judiciară şi poliţienească complexă, desfăşurată în mai multe ţări, în condiţii nu tocmai „prieteneşti“(vezi campaniile de presă purtate pe acest subiect, care nu reprezintă decât vârful aisbergului, din ceea ce se desfăşoară în spatele cortinei). De aceea revenirea brăţărilor în ţară poate fi considerată ca un moment de referinţă în istoria arheologiei şi a muzeologiei româneşti. Pentru prima oară după atâţia ani o descoperire de excepţie unică intră în patrimoniul naţional cultural, fiind expusă în cel mai important muzeu din România.

Dacă este să ne referim la locul acestor brăţări în tezaurul muzeului, iată că o dată cu apariţia lor, pe lângă o mare bucurie, s-a ivit şi o serioasă problemă tehnică. Pentru că spaţiul unde este adăpostit tezaurul nu s-a mai îmbogăţit din 1985 cu descoperiri de asemenea amploare. De la descoperirea tezaurului de la Hinova, Muzeul Naţional nu şi-a mai îmbogăţit patrimoniul cu obiecte atât de rare, unicate, am putea spune. Primul lucru pe care a trebuit să-l rezolvăm a fost să le găsim un loc, pentru că vitrinele erau ocupate. După ce s-a rezolvat acest lucru, mutând rythonul de la Poroina care stătea singur într-o vitrină, brăţările au fost expuse în aşa fel încât să poată fi privite din toate părţile de către vizitatori.

Puteţi aproxima numărul de vizitatori care au privit aceste brăţări de la expunerea lor şi până în prezent ?

De la expunerea lor la începutul lunii ianuarie, brăţările au fost vizitate de cel puţin 70.000 de persoane. De altfel, în decursul lunii martie şi a lunii mai, Muzeul a fost de două ori deschis pe parcursul nopţii înregistrându-se prima dată 8.000, iar a doua oară 20.000 de vizitatori. Toţi aceştia, au avut posibilitatea să le vadă „în nocturnă“ în toată splendoarea lor. De altfel, de la începutul lunii ianuarie, a fost înregistrat un flux impresionant de public, în special grupuri de elevi sau turişti, atât din ţară cât şi din străinătate. Apariţia lor, în ciuda unei campanii de presă veninoase, nu a influenţat opinia publică. Oamenii au venit să vadă pe drept cuvânt nişte descoperiri de excepţie şi mi-este greu să cred că a fost cineva care a plecat de acolo dezamăgit. În mod obişnuit, într-o viaţă de om, o asemenea descoperire apare foarte rar, aşa încât contemporanii noştri trebuie să se considere de două ori sau de mai multe ori norocoşi pentru această şansă.

Domnule doctor, acum vă adresăm o întrebare pe cât de tehnică, pe atât de delicată la care bineînţeles, nu sunteţi obligat să răspundeţi. Care este semnificaţia istorică a acestor brăţări ?

Sigur că această întrebare este una încuietoare pentru că, deşi sunt arheolog de meserie, am încercat să evit implicarea într-o discuţie care, sigur, nu este sterilă, dar care se bazează în bună măsură doar pe intuiţii şi aici fiecare este liber să creadă ce vrea. Sigur, s-a vorbit despre aceste brăţări ca fiind însemne ale regalităţii, că ar fi fost purtate de Burebista şi nu se poate nega caracterul lor de excepţie. Sunt nişte piese care, fără îndoială, au făcut parte din obiectele aulice, de curte, ale regilor daci. Dacă ele au fost purtate sau nu, ca simboluri ale autorităţii supreme politice sau religioase, asta se mai poate discuta. Cert este că, din lotul de 4 brăţări recuperate din prima tranşă, niciuna nu a fost purtată, ele neprezentând nici un fel de urme specifice

de uzură, spre deosebire de cea de-a cincea care fost purtată relativ scurtă vreme. Pentru primele, dacă este să mă bazez pe intuiție, aș bănui că reprezintă o depunere rituală, de un sacrificiu, a unor bijuterii proaspăt scoase din atelierul în care au fost produse. Pentru cea numită acum „Mica Parizianã“, probabil că și ea a fost ascunsă, dar nu știm dacă a fost ascunsă într-un moment critic sau pur și simplu a fost vorba tot de o depunere rituală pentru un zeu sau niște zei pe care noi nu-i cunoaștem, iar înalții preoți sau chiar regii daci au considerat acest gen de ofrande ca fiind demne de zei și nu poți să nu fii de acord cu o astfel de judecată.

Din alte analogii legate de populațiile antice care trăiau, ca și dacii în afara hotarelor lumii greco-romane, știm că brățările ca și torquesurile,(colierele masive în formă de bară), erau folosite pentru cadouri prestigioase între șefii barbari. De asemenea ele reprezentau forme de înmagazinare a aurului și a altor metale prețioase care erau ținute în tezaurul regal și folosite în caz de nevoie. Din păcate, brățările nu ne spun foarte multe lucruri, tocmai pentru că știm atât de puține despre religia, civilizația și viața de curte a regilor daci, încât este mai prudent să așteptăm descoperiri ale viitorului, înainte de a ne lansa în polemici sterile. De fapt, nu asta este important în acest moment. Noi mai avem încă de lămurit multe alte lucruri importante legate de aceste brățări. În ciuda dorinței, de altfel justificate, de a ști care a fost finalitatea utilizării lor de către elitele Daciei, personal, prefer să mă opresc asupra unor aspecte mai puțin strălucitoare, mai prozaice legate de tehnica de producere, de locul de proveniență a metalului și alte lucruri „terestre“ legate de aceste brățări.

Ați fost, cum se spune, „spectator jucător“, la conferința susținută de doamna Barbara Deppert la Muzeul Național de Istorie unde ați avut o intervenție deosebit de interesantă. În opinia dumneavoastră, la ce nivel s-a ridicat această conferință care sintetiza expertiza pe care Domnia sa a făcut-o asupra brățărilor ?

A fost o mare plăcere pentru mine să urmăresc conferința doamnei Barbara Deppert și pot să spun că a fost o adevărată lecție de expertiză, pornind de la lucruri generale spre detalii, legate unele de altele, cu judecăți clare, reci. Pe mine, personal, m-a convins pe dea-ntregul că ceea ce observase dânsa erau lucruri corecte și în bună măsură ele corespundeau cu observațiile făcute independent de mine și de colegii mei pe aceleași piese. Fără a afecta fondul problemei, nu am fost de acord cu dânsa în două puncte. În primul rând, nu am fost de acord în ceea ce privește raportul cronologic între brățări. Eu am considerat că brățara numărul 5, numită în mod poetic „Mica Parizianã“ este mai veche și are o serie întreagă de elemente care o apropie de prototipurile originale, de brățările cu capete de ibex din spațiul iraniano-caucazian și de cele din tezaurul de la Cucuteni-Băiceni, din România. În al doilea rând, dânsa socotea că brățările au fost realizate de cinci meșteri diferiți, pe când eu consider că există doar doi meșteri. De fapt nu este important câte persoane participă fizic la realizarea unei brățări, ci importanți sunt cei care concep modelul și decorul, pentru că poansoanele lor rămân pe obiect, chiar dacă

5 brățări de aur așteptând reintregirea tezaurului regilor daci

ele au fost manipulate de ucenici sau de calfe. Eu am considerat că este vorba numai de doi creatori, unul care a făcut brățara numărul 5, mai vechi, şi altul care a conceput celelalte patru brățări, chiar dacă ele fac risipă de fantezie în ceea ce priveşte decorul şi dă impresia că brățările sunt diferite. În realitate, descifrând succesiunea tehnicii şi a decorului, constatăm că este vorba de poansoane realizate de aceeaşi mână şi însăşi punerea lor în ordine pe brățări face parte din aceeaşi concepție artistică.

În fond, tehnologia producerii este similară între cele două categorii de brățări. Sunt aceleaşi unelte, aceleaşi tehnici şi fără mari deosebiri în repertoriul decorativ. Nu a trecut foarte multă vreme între producerea lor. Prima este mai apropiată de vechile prototipuri decât cele patru care sunt extrem de elaborate şi pe care abia se mai întrezăreşte imaginea copiată, originală.

Între brățările de argint şi cele de aur există clar similitudini. Există o legătură de contemporaneitate între ele ?

Din ceea ce ştim despre alte genuri de bijuterii antice realizate de meşterii greci sau romani, existau un fel de „caiete de modele“ sau „caiete de schițe“. De asemenea, cred că au existat mai multe grupuri de bijutieri care se deplasau dintr-un loc în altul în căutare de comenzi. Sigur, clientul în ultimă instanță era cel care hotăra cât de mult trebuia să fie respectat prototipul şi cum trebuia să arate produsul final. Era deci vorba de o problemă de gust, iar anticii, în marea lor înțelepciune, spuneau „ de gustibus non disputandum“. Dar este posibil ca, la Sarmizegetusa, unde exista o clientelă suficient de bogată şi de numeroasă, un meşter sau mai mulți meşteri să fi putut şi trăi permanent, executând comenzi. Dar în alte locuri, în centre de putere regionale sau zonale, se putea ca bijutierii să nu fi fost la fel de norocoşi şi trebuiau să meargă de la reşedința unui şef la altă reşedință, fie din proprie inițiativă, fie chemați de aceştia, pentru a realiza diferitele comenzi. În ceea ce priveşte bijuteriile de aur şi argint, având în vedere similitudinea de tehnică, ele au fost produse de acelaşi bijutier. Nu era o specializare anume, pe aur sau pe argint. Fără îndoială, nu erau suficient de mulți oameni care să ceară doar bijuterii de aur. În schimb, pentru cele de argint, care sunt copii mai modeste, pentru personaje de mâna a doua - şi când spun a doua, nu folosesc un termen pejorativ, ci mă refer la poziția în ierarhia socială - clienții erau mai numeroşi şi, ca dovadă, avem tezaure mult mai multe în care aceste brățări de argint figurează. După părerea mea, trebuie să fie şi brățări de bronz de acest tip pentru că, pe măsură ce tipul de brățări cu capete de animale erau mai cunoscute şi mai populare, cu atât tendința de a fi imitate în toate metalele era de nereprimat. Aceasta este o regulă după care se supun toate bijuteriile: pornesc de la început de la comenzi aulice, sunt foarte fastuoase, iar pe măsură ce trece timpul sau se modifică structura socială, ele se răspândesc în clase din ce în ce mai modeste şi uneori, la sute de ani depărtare de prototip, le întâlnim realizate din metale foarte comune.

Domnule doctor, să tragem la sfârşit o concluzie la ceea ce am discutat până acum.

Prezența staniului şi antimoniului în compoziția brățărilor, dovedită prin analize competente de laborator, ca de altfel şi în aurul aluvionar şi primar din Transilvania, dovedeşte faptul că aurul din care au fost confecționate provine din Transilvania, zona Brad şi zona Văii Arieşului. Tehnicile şi tehnologiile tipice Daciei, de care am discutat până acum, patina cu care sunt acoperite brățările, patină care dovedeşte îngroparea o vreme îndelungată prin interacțiunea ei, vizibilă cu mineralele din sol, toate acestea duc spre o singură concluzie: fără îndoială, brățările sunt autentice şi sunt lucrate din aur nativ local.

Inconfundabila şi inimitabila brățară Mica Parizianã

Euroindeanism şi dacism în *Antologia sanscrită*

Prof. Gligor HAŞA

Pentru cine îi cunoaşte opera, şi mai cu seamă traducerile, George Coşbuc, cel prea curând şi pe nedrept uitat, este un spirit din familia celor mari, pe care se sprijină ca pe nişte imense coloane templul culturii române: Cantemir, Hasdeu, Eminescu, Iorga, Blaga, Călinescu, Mircea Eliade. Cunoscător subtil al limbilor latină şi germană, el a tradus ca nimeni altul capodopere ale literaturii universale: *Divina Comedie*, *Sacuntala*, *Mahabharata* (fragmente), *Proverbe indice*, *Ramayana* (fragmente), *Eneida*, *Mazepa*, *Georgicele*, *Don Carlos*. În toată această întreprindere el dovedeşte o conştiinciozitate exemplară. Pentru traducerile din sanscrită a capodoperelor literaturii indice întruneşte la perfecţiune limba germană; pentru a transpune *Divina Comedie*, pe care o cunoştea pe de rost în italiană, a învăţat italieneşte şi a consacrat ani studierii bibliografiei critice danteşti.

La fel Eminescu, pasionat iubitor al literaturii orientale şi indice, în special, George Coşbuc intenţiona să creeze o epopee naţională inspirată din literatura populară. Poemele realizate, din această întreprindere îndrăzneaţă, dovedesc interesul pentru substrat, pentru cultura dacică. Începând cu *Decebal pentru popor* toate poeziile de evocare istorică sunt străbătute de un lait motiv: mândria de a nu ceda vrăşmaşului, pilduitoarea mândrie jertfelnică a regelui erou. În ciuda curentului istoric dominant, reminiscenţă a Şcolii Ardelene, dacii se revoltă, nu se lasă robiţi sau recurg la sacrificii colective, dintr-o demnitate despre care vorbeşte marea istoriografie greacă.

Motivarea acestui act e de o mare înlăturare spirituală: „Din zei de-am fi coborâtori. C-o moarte toţi suntem datori! Totdeauna e dacă-ai murit. Flăcău ori moş îngârbovit; Dar nu-i totuna leu să mori. Ori câne-n-lănţuit“. Celălalt poem daci, de o superbisimă măreţie, *Un cântec barbar*, este expresia unei uri devastatoare a dacilor sau a românilor de mai târziu împotriva asupritorilor. Mândria nesupunerilor se sprijină pe zeci de izvoare istorice privitoare la luptele dacilor liberi, ale Dacilor Mari, Costobocilor şi Carpilor de-a lungul a trei secole împotriva romanilor din Dacia cucerită. Vizându-i şi pe ungurii împilatori, dacul lui Coşbuc, cu glas de tunet profesează ameninţări apocaliptice, pe care nu le vom mai întâlni, la nivel de vehemenţă decât în *Scrisoarea III* şi în *Blestemele* lui Arghezi, romanii fiind avertizaţi că nici moartea nu-i va scăpa de pedeapsă: „Că dacă voi toţi aţi muri. De spaimele morţi-nainte. De-al nostru sosit, din morminte. V am scoate, de-oriunde veţi fi!“

George Coşbuc este şi pionierul teoriei de gramatică comparativă care dovedea originea comună a limbilor europene şi sanscrite, deci şi a limbii latine şi tracice, fapt ce l-a determinat să-şi perfecţioneze cunoştinţele în domeniul culturii orientale. Astăzi pe urmele marelui lingvist Max Müller, şi în spiritul convingerilor coşbuciene,

George Coşbuc

se explică faptul că cele două limbi europene erau idiomuri gemene ale aceleiaşi limbi euroindiene şi că, prin urmare, limba dacilor e limba evoluată a românilor de astăzi. Pe urmele lui, în zilele noastre, marele cărturar, mitropolitul Nestor Vornicescu vorbeşte prob despre acest subiect şi chiar despre existenţa unui alfabet dacic la unii dintre autorii protoromâni, subiect asupra căruia vom reveni.

Antologia sanscrită este o operă pe nedrept uitată azi deşi a cunoscut 4 ediţii. În anul 1925, în prefaţa la *Comorii indiene*, Nicolae Iorga scria, că în lucrarea lui Coşbuc se regăseşte „bătrâna înţelepciune a strămoşilor poeziei şi filozofiei omeneşti“.

Epopeele *Ramayana* şi *Mahabharata*, din care Coşbuc a făcut majoritatea traducerilor, înfăţişează o civilizaţie ideală, care va fi fost şi cea a dacilor lui Burebista şi Decebal, rămasă în basme, balade şi legende, suferinţa şi credinţa, curajul

şi noblețea, înțelepciunea şi vitejia unor personaje care stârnesc admirație.

Pe urmele unor mari cărturari români, de la Cantemir la Eminescu, Coşbuc şi Iorga, Mitropolitul Nestor Vornicescu al Craiovei este preocupat de substratul cultural geto-dacic întâlnit la o întreagă şi strălucită pleiadă de scriitori protoromâni de literatură religioasă şi nu numai, culminând cu Aethicus Histricus, autorul unei *Cosmografii* şi al unui *Alfabet dacic*. Autorul este un daco-roman de la Pontul Euxin, trăitor pe muchie de secole IV-V e. n. Mențiuni privitoare la acest filozof întâlnim şi la Nicolae Densusianu în *Dacia Preistorica*. Odată cu Aethicus apare în literatura română un spirit enciclopedic european care îi anunță pe Nicolae Milescu Spătarul, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, B.P. Hasdeu şi Nicolae Iorga. În vreme ce moesianul Iordanes, autorul *Geticei*, exprima gândirea Bizanțului timpuriu, Hristicus era un scriitor „păgân", o singularitate inexplicabilă, un gânditor care ilustra spațiul getic romanizat, păstrător al substratului cultural, o dovadă vie a continuității, un get savant, descins din familia preoților ***ctisti*** ai Carpaților, un geto-latin miraculos. A trăit o viață aventuroasă ce poate fi asemuită cu cea a lui Milescu Spătarul. A călătorit mai mult decât oricare contemporan al său, înconjurând Mediterana, ajungând în Baltica şi Scandinavia, apoi în Orient, Mongolia, India, Ceylon, Babilonia, Arabia şi Egipt. Cosmografia lui nu e doar operă de erudiție, cât un jurnal de călătorie. L-a prefigurat în gândire îndrăzneață pe însuşi Leonardo Da Vinci, gândind la un pod peste Helespont, întocmind un alfabet propriu enigmatic, care probabil că va fi păstrat urme de scriere dacică sacră, scriere rămasă astăzi pe porțiile maramureşene, în motivele de pe cusături, pe războaje ciobăneşti şi în primele gromovnice. În cosmografia sa, Nestor Vornicescu intuieşte ceva „din estoerismul inițiaților geto-daci, evocați de Iordanes în *Getica* şi un „gen de enciclopedism baroc". Mitropolitul cărturar consideră că opera lui Aethicus „este expresia apartenenței culturale şi lingvistice a locuitorilor daco-geți la romanitatea răsăriteană" cu tradițiile lor materiale şi spirituale. Cultura şi limba acestor locuri este, zice Nestor Vornicescu, mărturia origini şi continuității, a procesului etnogenezei sale în „limitele teritoriale ale Daciei lui Burebista. Din păcate *Cosmografia* nu este tradusă integral, încât să cunoastem şi să cinstim ca înaintaş un „călător enciclopedic şi înțelept, având ca model pe Anachartis Scitul, coborâtor din Carpați în Grecia secolului VIII î.d.H . . din categoria lui Zamolxisi."

Uimitor şi enigmatic este *Alfabetul lui Aethicus*, care argumentează că trebuie să ne preocupe problema privitoare la scrierea autohtonă. Noi, am atenționat repetat că *Drumul Țării* şi *Drumul Pietrelor Scrise* cu un alfabet pictografic. *Pietrele Scrise* la locuri de rugă, monumente megalitice de calcar, în ultimii ani au devenit materie primă pentru varnițele localnicilor.

Astăzi este neîndoios faptul că teritoriul dacilor liberi (Dacii Mari din Maramureşul istoric, Costobocii şi Carpii din Bucovina şi Basarabia de Nord) este muzeul unde s-a conservat cultura dacică, şi, cum

Nestor Vornicescu

afirmam mai sus, poate si cea scrisă, prelungită până la Codicele Hurmuzachi. Alfabetul Aethicus poate fi o reminiscență a acestuia. El a fost conservat în manuscrise medievale care conțin abrevierea *Cosmografiei*. Are 23 de litere, însoțite, explicativ, de care o denumire care indică prin inițială fiecare semn. El poate fi după părerea lui Nestor Vornicescu, un alfabet propriu, un alfabet secret, taina putând fi elucidată prin cercetări interdisciplinare. În ceea ce ne priveşte sugestionăm cercetarea războajelor şi a motivelor de pe porți, cruci, pieptare. Tatăl meu ținea la grindă, afumat de ani, un raboj de un metru, în patru fețe, cu consemnări secrete de zeci şi zeci de ani privind naşterea copiilor, calendarul agrar al gospodăriei, evenimente. Ehei, dacă atunci i-aş fi cunoscut valoarea!

Dacă doriți un abonament la
DACIA MAGAZIN
Trimiteți prin mandat poştal suma de 250 000 lei pe adresa: Daniela Gridan, 335700, Orăştie, Piața Victoriei 20.
Veți primi începând cu luna următoare douăsprezece numere ale publicației noastre.
Vă rugăm să specificați pe mandat adresa poştală corectă la care doriți să primiți revista.

FUNDAȚIA DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

Președinte: dr. Napoleon Săvescu
21-26 Broadway, New York, NY
11106, U.S.A.
Phone: (718) 932- 1700 or 031 810
6172; FAX: (718) 728- 7635;
E- mail: nsavescu@nyc.rr.com

Fundația pentru cercetarea
istoriei DACIEI
Filiala București
Președinte: Ilie Enciu
str. Orzari, nr. 15
Tel: 0213206883
Fax: 0213215354
București, ROMÂNIA

Fundația pentru cercetarea
istoriei DACIEI
Filiala Tulcea - Geția Minor
Președinte: Nicolae Nicolae
str. Florilor, nr. 35-37
Tel, 0240534213
Tulcea, ROMÂNIA

Fundația pentru cercetarea
istoriei DACIEI
Filiala Transilvania-Banat
Președinte: Vladimir Brilinsky
str. Carpați, nr. 12, bl F, ap. 11
Tel: 0254223853
Fax: 0354104424
E-mail: malus_dacus@yahoo.com
Deva, ROMÂNIA

Dacă doriți să deveniți membru al Fundației DACIA REVIVAL, vă invităm să vă adresați uneia din filialele ce aparțin acestei fundații